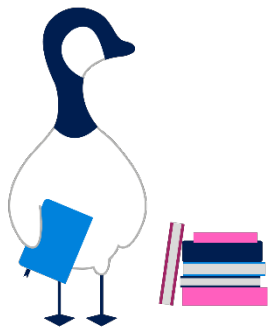

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022

Polvijärven varhaiskasvatussuunnitelma

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	3
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.....	4
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	4
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	7
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat	10
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.....	11
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	11
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	15
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.....	17
2.4 Arvoperusta	19
2.5 Oppimiskäsitys.....	22
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.....	24
2.7 Laaja-alainen osaaminen	25
Ajattelu ja oppiminen	26
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	27
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	28
Monilukutaito	29
Digitaalinen osaaminen	30
Osallistuminen ja vaikuttaminen	32
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat	33
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.....	34
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.....	35
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	36
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	37
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	38
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	39
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	40
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.....	41
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	44
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	45
Yhteistyö eri tahojen kanssa.....	45
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat	49
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	51

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	51
4.2 Pedagoginen dokumentointi	53
4.3 Monipuoliset työtavat	54
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	56
4.5 Oppimisen alueet	58
Kielten rikas maailma	59
Ilmaisun monet muodot	62
Minä ja meidän yhteisömme	65
Tutkin ja toimin ympäristössäni	68
Kasvan, liikun ja kehityn	70
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.....	72
Kaksikielinen varhaiskasvatus.....	74
4.7 Paikallisesti päätettävät asiat	76
5. Lapsen tuki.....	77
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	77
Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut	78
5.2 Yhteistyö tuen aikana	80
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.....	80
Monialainen yhteistyö.....	81
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	83
Yleinen tuki	84
Tehostettu tuki	84
Eriytynen tuki.....	85
Tuen muodot	85
5.4 Lapsen tuen arviointi	90
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	92
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.....	95
5.7 Paikallisesti päätettävät asiat	97
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	99
6.1 Paikallisesti päätettävät asiat	99
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	100
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	100
7.2 Paikallisesti päätettävät asiat	101

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetustilaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvo-perustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

¹ Varhaiskasvatustilaki (540/2018)

² Perusopetustilaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustilaki 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustilain muuttamisesta, s. 30–31

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaan yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 21 §

⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁸ Varhaiskasvatuslaki 22 §

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosi- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ Suositus

¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹³ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 1.2

Polvijärven kunnan varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomen kielellä sekä julkaistaan kunnan pedanet-sivustolla <https://peda.net/polvijarvi> sekä tulostettavana asiakirjana. Varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu siten, että varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat sellaisenaan osa asiakirjaa. Paikallisesti päätettävät asiat ja erityispiirteet ovat luettavissa jokaisen luvun lopussa, ja ne on erotettu perustekstistä sinisellä tekstillä ja otsikolla "Polvijärven täsmennykset". Varhaiskasvatussuunnitelma on yhteinen kaikille Polvijärven varhaiskasvatuksen toimintamuodoille eli päiväkoti ja perhepäivähoito. Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan vuosittain yhteistyötahot osallistaen sekä asiakirjaa päivitetään tarvittaessa.

Huoltajat ja lapset ovat päässeet vaikuttamaan varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön erilaisin kyselyin ja tehtävin. Hyvinvointisuunnitelmaa tehdessä maaliskuussa 2022 huoltajille toteutettiin Webropol-kysely, jonka tuloksia on hyödynnetty myös kunnan varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin, painopisteiden ja yhteistyötapojen linjaamisessa ja kehittämisessä. Tämän lisäksi osa lapsista osallistui suunnitelman laadintaan piirtämällä ja kertomalla, mikä heidän päivästään tekee hyvän. Huhtikuussa 2022 toteutettiin myös seudullisesti yhteinen Webropol-kysely huoltajille lukuun 5 liittyen. Kyselyistä saatuja tietoja on hyödynnetty tätä asiakirjaa laatiessa.

Koko varhaiskasvatushenkilöstö on osallistunut varhaiskasvatussuunnitelmatyöhön ja toimintakulttuurin kehittämiseen työyhteisöissään varhaiskasvatuspäällikön johdolla sekä yksittäisissä tiimeissä varhaiskasvatuksen opettajan johdolla. Varhaiskasvatuksen opettajat, esiopettajat ja erityisopettajat ovat työstäneet asiakirjaa yhdessä varhaiskasvatuspäällikön johdolla. Varhaiskasvatussuunnitelmatyössä korostuu jaettu pedagoginen johtajuus, osallisuuden periaate sekä erilaisten vahvuuksien hyödyntäminen. Kunnan esiopetushenkilöstö on osallistunut myös suunnitelman laadintaan, kuuluhan esiopetus hallinnollisesti varhaiskasvatuksen alle. Perusopetuksen edustajien kanssa tehtiin yhteistyötä hyvinvointisuunnitelman päivityksen yhteydessä, jota on hyödynnetty tätä asiakirjaa laadittaessa. Yhteiset hyvinvoinnin painopisteet ovat; toimiva arki, yhteistä tekemistä ja kulttuurista osallisuutta, elinvoimasta pohja sekä liikunnasta ja luonnosta kestävyyttä.

Varhaiskasvatussuunnitelmaa on luvun 5 osalta työstetty yhdessä kuuden seudullisen kunnan (Liperi, Outokumpu, Heinävesi, Kontiolahti, Juuka ja Ilomantsi) kanssa. Seudulliseen yhteistyöhön ovat osallistuneet varhaiskasvatuspäälliköt, varhaiskasvatuksen henkilöstö (tuen teams-kahvilat) sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajat omissa kokouksissaan. Yhteistyötä on tehty myös Siun soten neuvola- ja perhekeskustoiminnan sekä tulevaisuuden sotekeskuksen kanssa. Muita yhteistyötahoja ovat olleet Loisto-verkosto, VIP-verkosto, Avi, Itä-Suomen yliopisto ja Riveria-ammattioppilaitos.

Polvijärven kunnan varhaiskasvatus perustuu positiiviseen pedagogiikkaan, jossa löydetään ja vahvistetaan lapsen yksilöllisiä vahvuuksia sekä minäkuva vahvistavia luonteenpiirteitä. Huoltajien,

lasten ja henkilöstön näkökulmista Polvijärven kunnan varhaiskasvatuksen erityispiirteeksi nousi luonto- ja liikuntakasvatus, jossa hyödynnetään kunnan mahtavia luonto- ja liikuntaympäristöjä.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntea lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ HE 148/2021, s. 34

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteutta-

²² Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

²³ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40 §

misen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 1.3

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (lapsivasu) laaditaan yhdessä lapsen, ikä- ja kehitystaso huomioiden, huoltajien sekä tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa. Se laaditaan ensimmäisen kerran kolmen kuukauden kuluessa varhaiskasvatuksen aloituksesta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on jatkuva prosessi, jota päivitetään ja arvioidaan aina tarvittaessa, kun toiminnalle asetetut tavoitteet muuttuvat tai ne täyttyvät. Laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa, tavoitteet asetetaan aina varhaiskasvatuksen toiminnalle. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja yhteistyöstä muiden tahojen kanssa vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Perhepäivähoidossa olevien lasten varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin osallistuu tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Asetettujen tavoitteiden toteuttamiseen, arviointiin sekä kehittämiseen osallistuvat yhteistyössä lapsi itse, huoltajat, kaikki tiiminjäsenet sekä tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja muut asiantuntijat.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä asiakirja, se kirjataan sähköiseen Daisy-järjestelmään ja tulostettuna arkistoidaan kunnan arkistoon. Esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella tulee myös laatia varhaiskasvatussuunnitelma kaikilla tuen tasoilla. Esioppilaiden varhaiskasvatussuunnitelma asiakirjana toimii Wilman oppimissuunnitelma. Lapsen siirtyessä toiseen ryhmään, yksikköön tai toiseen kuntaan sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen, siirtyy myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelma lapsen mukana.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tulostetaan ja arkistoidaan aina, kun lapselle avataan uusi asiakirja, tai lapsi siirtyy toiseen kuntaan sekä esiopetuksen päättyessä.

Tukeen liittyvien hallintopäätösten laatimisen prosessi on kuvattu luvussa 5.6.

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuslain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan käyttää perustetekstiä. Olennaista on kuitenkin avata ja konkretisoida tekstiä siten, että se ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämistä paikallisesti.

Paikallisesti voidaan laatia erilliset suunnitelmat varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat voidaan laatia myös järjestäjien yhteistyönä.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä kokonaan tai osittain joko kunta-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena. Yksityisen palveluntuottajan varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko palveluntuottajan toimintaa koskevana.²⁹ Paikallista suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja sitä kehitetään arvioinnin pohjalta.

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko varhaiskasvatussuunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen³⁰
- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon
- miten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään (katso myös luku 7).

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 22 §

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Kuvauksessa määritellään laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvä yhteistyö ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä näiden perusteiden mukaisesti
- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt
- tukeen liittyvien hallintopäätösten³¹ laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³². Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatuslain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³³. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁴.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten

³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

³² Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti

³³ Varhaiskasvatuslaki 1 §

³⁴ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §

sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁵. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³⁶.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁷. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁸ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁹ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁰. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella⁴¹. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴², tasa-arvolaki⁴³, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁴, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴⁵, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴⁶, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁷ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁸.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁹, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁰. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁵¹, sosiaalihuoltolakia⁵², vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista

³⁵ Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti

³⁶ Varhaiskasvatuslaki 52 §

³⁷ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

³⁸ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁹ Hallintolaki (434/2003)

⁴⁰ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

⁴¹ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

⁴² Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴³ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴⁴ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴⁵ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴⁶ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁷ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁸ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵⁰ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

annettua lakia⁵³, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵⁴ ja terveydenhuoltolakia⁵⁵ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵⁶ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhemmaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen

⁵³ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵⁴ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵⁵ Terveystenhuoltolaki (1326/2010)

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 §

suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁷. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁸. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁶⁰. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁶¹. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁶².

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶³. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶⁴. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶⁵.

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁶⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶⁶. Varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustilain määrittää, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁷. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuolettain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatustilain palveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuo to ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatustilain palveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁸

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuolettain. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuolettain. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷⁰.

Varhaiskasvatustilain korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁷¹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

⁶⁶ Varhaiskasvatustilain 1 §

⁶⁷ Varhaiskasvatustilain 1 §

⁶⁸ Varhaiskasvatustilain 4 ja 16 §

⁶⁹ Varhaiskasvatustilain 34–38 §

⁷⁰ Varhaiskasvatustilain 25 §

⁷¹ Varhaiskasvatustilain 2, 25 ja 35 §

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁷². Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷³. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷⁴. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikki- puisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷⁵

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷⁶

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 2.2

Polvijärven kunnassa varhaiskasvatusta järjestetään kahdessa kunnallisessa päiväkodissa, joita ovat päiväkoti Peukaloinen ja Sotkuman päiväkoti sekä perhepäivähoitona. Päiväkodit toimivat perhepäivähoidon varahoitoyksikköinä. Tavoitteena on järjestää toimivaa ja laadukasta varhaiskasvatusta lapsen oppimista, kasvua ja kehitystä parhaiten tukevalla tavalla. Esiopetuksen lisäksi tarvittavaa täydentävää varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodeissa.

Päiväkodin varhaiskasvatuksessa korostuu varhaiskasvatuksen opettajien pedagoginen osaaminen, koulutukseen perustuva tuntemus varhaislapsuudesta sekä moniammatillisuus. Perhepäivähoitossa korostuu kodinomaisuus ja pienessä ryhmässä toimiminen. Perhepäivähoitajien antamaa

⁷² Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

⁷³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 38 §

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 13 §

varhaiskasvatusta tuetaan varhaiskasvatuksen erityisopettajan ohjauksella ja tuella. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatio ja tuki ovat käytettävissä kaikissa kunnan yksiköissä.

Vuorohoitoa järjestetään lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan/huoltajien työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoon ei ole subjektiivista oikeutta. Vuorohoidolla tarkoitetaan iltaisin ja öisin, viikonloppuisin sekä arki- ja juhlapyhinä annettavaa hoitoa varhaiskasvatuksessa. Iltahoidolla tarkoitetaan klo 17-22 välillä järjestettävää hoitoa. Lapsi voidaan tuoda päiväkotiin pääsääntöisesti aikaisintaan klo 6 ja lapsi tulee hakea viimeistään klo 22. Jos iltahoidon tarve jatkuu pidempään tai aamun hoidontarve on aikaisempi, jää lapsi pääsääntöisesti päiväkotiin yöksi. Muista edellä poikkeavista tilanteista sovitaan erikseen lapsen iän, kehitystason sekä perhetilanne huomioiden. Ilta, viikonlopun ja pyhän vuorohoito järjestetään päiväkoti Peukaloisessa. Koululaisten tarve varhaiskasvatuspalveluihin on aina harkinnanvaraista, jossa kartoitetaan ensin muut vaihtoehdot. Vuorohoito on pedagogisesti suunniteltua, ja siinä huomioidaan lapsen yksilölliset tuentarpeet.

Varhaiskasvatuksen loma-aikoina (kesä-heinäkuu, vko 10 ja 42 sekä joulunaika) toimintayksiköitä yhdistellään. Loma-aikoina, kun lapsen oma varhaiskasvatusyksikkö on kiinni, järjestetään hänelle varhaiskasvatusta päivystävässä yksikössä.

Varhaiskasvatuksen palveluohjaus

Varhaiskasvatuksen aloituksessa ja siirtymissä perheiden tukena toimii varhaiskasvatuksen palveluohjaus. Palveluohjauksen tehtävänä on antaa tietoa varhaiskasvatuksen toteuttamistavoista ja vaihtoehdoista, joita kunta tarjoaa asukkailleen. Palveluohjauksen tuella etsitään perheille tilanteeseen sopiva paras mahdollinen varhaiskasvatuspaikka.

Huoltajat saavat tietoa kunnan varhaiskasvatuspalveluista kunnan nettisivuilta, varhaiskasvatuspäälliköltä ja henkilöstöltä. Palveluihin hakeutumisesta on kerrottu luvussa 2.3.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁷.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁸

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 2.3

Varhaiskasvatuksen aloitus

Huoltajat hakevat lapselleen varhaiskasvatuspaikkaa sähköisesti Daisy -toiminnanohjausjärjestelmän kautta osoitteessa <https://polvijarvi.daisynet.fi/eDaisy/Esuomi/EsuomiLogin>. Tämän jälkeen huoltajaan otetaan yhteyttä ja varhaiskasvatuspäättös toimitetaan vanhemmille sähköisesti Daisyn. Ennen kuin lapsi aloittaa päiväkodissa tai perhepäivähoidossa, lapsella ja huoltajalla on mahdollisuus tutustua tulevaan varhaiskasvatusympäristöön sekä ryhmän henkilöstöön ja lapsiin. Tutustumisen yhteydessä huoltajille kerrotaan ryhmän ja varhaiskasvatuksen käytännöistä. Lisäksi huoltajat saavat täytettäväksi lomakkeen, jossa kysytään lapsen vahvuuksista, yksilöllisistä tarpeista ja tottumuksista.

Huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välisenä viestintäkanavana toimii päivittäisen viestinnän lisäksi Daisyfamily osoitteessa <https://polvijarvi.daisyfamily.fi>. Daisyfamily-palvelun välityksellä huoltajat tekevät lapsen läsnäolovaraukset, ilmoittavat lapsen lomista ja muista poissaoloista, voivat lähettää viestejä ryhmän henkilökunnalle sekä näkevät ryhmän viikkosuunnitelmat. Erilaista materiaalia on koottuna myös Polvijärven kunnan pedanet-sivustolla <https://peda.net/polvijarvi>.

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁷⁸ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Siirtymät varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Lapsen vaihtaessa ryhmää tai siirtyessä toiseen varhaiskasvatusyksikköön, tiedot lapsesta siirtyvät ensisijaisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa sekä mahdollisessa henkilöstön yhteisessä tiedonsiirtopalaverissa. Tarvittaessa voidaan pitää monialainen palaveri, jossa siirretään lapsen varhaiskasvatuksen kannalta tärkeää tietoa. Lapsen siirtyessä esiopetukseen tieto esiopetusyksikköön siirtyy samoin periaattein. Huoltajia tiedotetaan aina tiedonsiirrosta. Ennen esiopetuksen alkamista lapsille ja huoltajille järjestetään esiopetukseen tutustumistilaisuus.

Yhteistyö esi- ja perusopetuksen kanssa

Osa esioppilaista osallistuu myös esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen, mikä toteutuu samoissa fyysisissä ympäristöissä kuin esiopetus. Myös henkilöstö on pitkälti sama. Yhteistyö esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen välillä on päivittäistä.

Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen välinen yhteistyö on tärkeää ja erilaisia yhteistyökäytäntöjä ylläpidetään ja kehitetään. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta järjestetään varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen kanssa yhteistyössä.

Siirtymät esiopetuksesta perusopetukseen kuvataan tarkemmin Joensuun seudun esiopetussuunnitelmassa.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁹, varhaiskasvatuslain⁸⁰ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁸¹.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa

⁷⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁸¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁸². Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸³

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkömyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸⁴. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

⁸² Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁸³ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 2.4

Polvijärven kunnan varhaiskasvatuksen arvoperusta:	
Lapsen oikeudet: - Oikeus ilmaista itseään - Oikeus tulla ymmärretyksi - Oikeus leikkiä - Oikeus oppia ja iloita oppimastaan - Oikeus vaikuttaa omiin asioihin - Oikeus positiiviseen vuorovaikutukseen	Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus: - Oikeus oppia ja kokea itsensä tasa-arvoiseksi - Oikeus tutustua suomalaiseen kulttuuriperintöön
Lapsuuden itseisarvo: - Oikeus tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen lapsuuteen - Oikeus tulla huomioduksi ja ymmärretyksi - OIKEUS OLLA LAPSI	Perheiden monimuotoisuus: Oikeus kokemukseen omasta arvokkaasta perheestä
Ihmisenä kasvaminen: - Oikeus ihmisarvoon - Oikeus oikeudenmukaisuuteen - Oikeus oppia kunnioittamaan muita	Terveellinen ja kestävä elämäntapa - Oikeus oppia terveitä elämäntapoja - Oikeus oppia elämään kestävä kehityksen mukaisesti

Polvijärven kunnan varhaiskasvatuksen arvoperustaa ohjaavat myös seudullisen kasvatuksen ja koulutuksen toimintaohjelmassa määritellyt arvot: oppiminen, hyvinvointi, vastuullisuus ja seudullinen yhteistyö. Arvot näkyvät varhaiskasvatuksessa arjessa oppimisen ilon luomisena, hyvinvoinnin lisääntymisenä, vastuullisen toiminnan toteuttamisena ja hyvässä yhteistyössä.

Oppiminen	Hyvinvointi	Vastuullisuus	Seudullinen yhteistyö
- Oppimisen ilo - Oppimista tapahtuu kaikkialla - Aktiivinen ja kriittinen tietojen ja taitojen hankkiminen - Vuorovaikutteisuus - Oppimisen arviointi yhdessä ja yksin - Elinikäinen oppiminen	- Tasavertaiset mahdollisuudet oppilas- ja opiskeluhuollon palveluihin - Terveellisen elämäntavan edistäminen - Tunnetaidot ja kiusaamisen vastainen työ - Rohkaisevat ja kannustavat oppimisympäristöt - Osallisuuden tukeminen - Oman ja muiden kulttuurin arvostaminen	- Vastuu omasta oppimisesta - Oman toiminnan seurausten ymmärtäminen - Ajan antaminen oppimiselle - Toisen mielipiteen kunnioittaminen - Kestävä elämäntapa - Sovituissa päätöksissä pysyminen	- Sitoutuminen seutuyhteistyöhön - Luottamuksellisuus - Avoimuus

Lisäksi ohjaavana asiakirjana toimii Polvijärven kunnan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma. Suunnitelmassa on määritelty mitä kiusaaminen on, miten kiusaamista ehkäistään ja miten kiusaaminen huomataan ja tunnistetaan. Suunnitelmaan on kirjattu toimintamalli, miten kiusaamiseen puututaan, selvitetään ja seurataan. Kiusaamisen ehkäisyn onnistuminen vaatii aina yhteistyötä huoltajien kanssa. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää, että huoltajat sitoutetaan kiusaamista ehkäisevään työhön ja heidän tietoisuuttaan lisätään kiusaamisesta ilmiönä.

Ristiriitatilanteissa Polvijärven kunnan varhaiskasvatushenkilöstö on koulutettu toimimaan Mini-verso-toimintamallin mukaisesti. Se on selkeä menetelmä, jonka avulla koulutuksen saanut työntekijä toimii puolueettomasti auttaen lapsia itse löytämään ratkaisuja riitoihinsa. Mini-verso mahdollistaa lasten aidon osallisuuden omiin riitatilanteisiin. Tavoitteena on edistää lasten toimijuutta, vuorovaikutusmahdollisuuksia ja elämäntaitoja.

Mini-version arvot perustuvat restoratiivisiin arvoihin:

- Ihmisten välisten suhteiden eheyttäminen
- Kunnioittavaa kohtaamista, keskustelua ja puhetta
- Turvallisuutta
- Aktiivista kuuntelua ja läsnäoloa
- Osallisuutta
- Omistajuutta
- Ajatuksia, tunteita, tekoja ja tarpeita

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

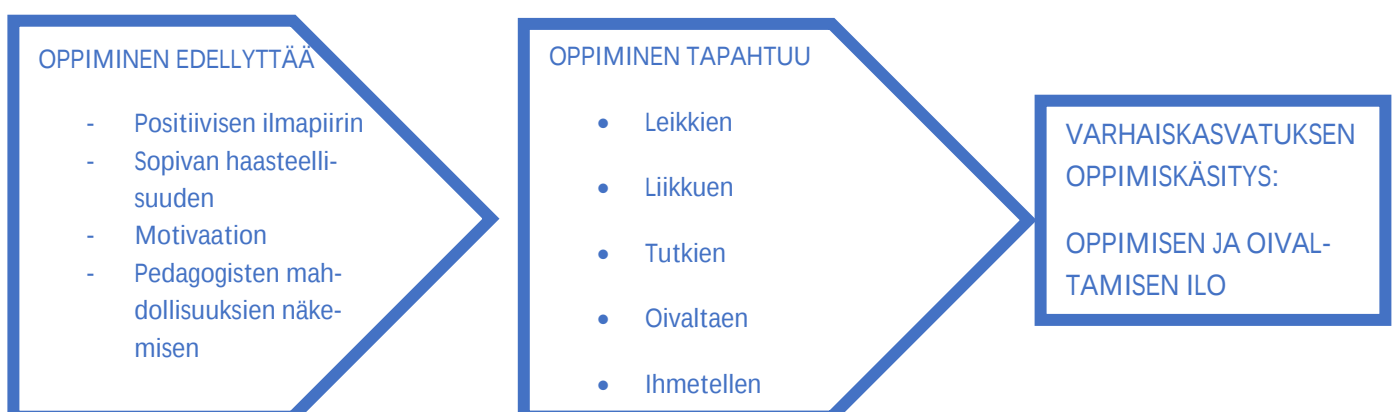
Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja

vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 2.5

Polvijärven varhaiskasvatuksen oppimiskäsityksen mukaan lapselle tarjoutuu oppimismahdollisuuksia koko varhaiskasvatuspäivän ajan, niin perustoimintatilanteissa kuin myös ohjatun toiminnan aikana. Oppimiskäsityksen keskiössä on ymmärrys siitä, että lapsi oppii hänelle ominaisin tavoin, leikin, ihmettelyn ja oivalluksen yhteydessä. Lapsi on oppimisprosessissaan aktiivinen toimija, mutta oppimisen edellytysten luominen on varhaiskasvatushenkilöstön vastuulla. Varhaiskasvatushenkilöstön tulee lähtökohtaisesti nähdä oppimisen pedagogiset mahdollisuudet kaikissa päivän tilanteissa ja löytää keinot, millä motivoida lapset oppimaan uutta ja vahvistamaan aiemmin opittua. Positiivisen ja kannustavan ilmapiirin luominen sekä ikä- ja kehitystason mukaisen sopivan haastetason asettaminen ovat myös tärkeitä edellytyksiä. Kokonaisvaltaisen oppimisen mahdollisuuksien ymmärtäminen ja edellytysten luominen luovat varhaiskasvatuksen oppimiskäsityksen, jossa mahdollistuu oppimisen ja oivaltamisen ilo.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸⁵.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeitä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoitetaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys

⁸⁵ Varhaiskasvatustalaki 2 ja 23 §

muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan.

Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyYTEEN ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 2.7

Ajattelu ja oppiminen

Keskustelemme lasten kanssa monipuolisesti erilaisista asioista. Havainnoimme heidän mielenkiinnonkohteitaan ja kuuntelemme lasten ajatuksia ja toiveita. Henkilöstö sanoittaa asioita ja toimii vuorovaikutuksen mallina. Tuemme lasten mielikuvituksen ja muistin kehittymistä laulujen, lorujen ja draaman avulla osana päivittäistä toimintaa. Käytämme monipuolisesti erilaisia menetelmiä, esimerkiksi soittimia, kehosoittimia, lauluja ja kuunneltua musiikkia. Tiimissä huomioimme kunkin työntekijän vahvuudet sekä mahdollisuuden haastaa itseään ja kehittyä työssään.

Opettelemme lasten kanssa toisten sekä itsemme kannustamista. Opetamme lapsille, että he pysyvät kehittymään ja oppimaan uusia asioita. Annamme lapsille positiivista palautetta sinnikkäästä yrittämisestä ja harjoittelemisesta, ei pelkästään onnistumisesta. Rakennamme oppimisympäristöistä sellaisia, että ne mahdollistavat fyysisen aktiivisuuden. Esimerkiksi sisätiloissa mahdollistetaan juokseminen käytävällä tai rajatussa tilassa, palloilu tai tasapainoilu lepohuoneessa jne. Kannustamme lapsia ulkona monipuoliseen liikkumiseen ja toimimme itse esimerkkinä ja liikuntaleikkien vetäjinä. Rakennamme oppimisympäristöstä turvallisen ja aktiiviseen toimijuuteen kannustavan. Mahdollistamme lapsille päivittäisissä toiminnoissa luovuuden ja mielikuvituksen käyttämisen. Varaamme tekemiseen riittävästi aikaa, jolloin lapsi saa tehdä asioita omalla tavallaan luovuutta käyttäen. Keskitymme lopputuloksen sijaan prosessiin.

Tuemme lasten luovuuden kehittymistä. Ajattelun ja oppimisen taitoja vahvistamme arjessa päivittäisissä tilanteissa. Ihmettelemme yhdessä lasten kanssa erilaisia asioita. Tartumme lasten aloitteisiin ja ihmettelemme yhdessä esimerkiksi ikkunasta näkyvää traktoria.

AJATTELU JA OPPIMINEN, keskeisimmät sisällöt

Monipuoliset menetelmät, mahdollistuu kaikissa päivän tilanteissa	Luovuuden ja mielikuvituksen vahvistaminen	Kannustus yrittämiseen ja harjoitteluun
Aktiivisen toimijuuden mahdollistaminen	Oppimisprosessiin keskittyminen	Ihmettely ja oivaltaminen

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan. Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja.

Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista peirinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 2.7

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Tutustumme varhaiskasvatuksessa monipuolisesti erilaisiin kulttuureihin. Suomalaisesta kulttuurista käsittelemme etenkin kalenterivuoteen liittyviä asioita. Opettelemme toimimaan erilaisten ihmisten kanssa. Toimimme lapsille esimerkkinä ja tukena erilaisiin ihmisiin tutustumisessa. Opettelemme kuuntelemaan ja ymmärtämään toisten ihmisten ajatuksia sekä tunteita. Kohtelemme sekä lapsia että työtovereita arvostavasti. Tuemme lapsia ystävällisyyden ja hyvien tapojen opettamisessa. Tuemme lasten oman identiteetin vahvistumista.

Musiikki toimii osana kulttuurillista kasvatustyötä. Opetamme lapsille perinnelaululeikkejä ja muita perinneleikkejä. Osallistumme mahdollisuuksien mukaan erilaisiin kulttuuritapahtumiin. Vieraillemme esimerkiksi kirjastossa tai kaupassa olevassa taidenäyttelyssä. Esiinnyimme Polvijärven torilla ja/tai vanhainkodin pihalla. Askartelemme muun muassa joulukorttitervehdykset kunnan vanhuksille sekä muille yhteistyötahoille.

Harjoittelemme vuorovaikutustaitoja yhteisissä leikeissä. Ymmärrämme leikin merkityksen lapsen taitojen harjoittamisessa. Järjestämme ohjattuja hoiva- ja vuorovaikutusleikkiryhmiä. Opetamme lapsille ristiriitatilanteiden selvittämistä. Sovittelun tukena käytämme Mini-Verso-menetelmää.

KULTTUURINEN OSAAMINEN, VUOROVAIKUTUS JA ILMAISU, keskeisimmät sisällöt

Esimerkkinä toimiminen	Oman lähiympäristön perinteet ja kulttuuri	Mini-Verso- menetelmä ristiriitatilanteiden selvittämisessä
Hyvät ja ystävälliset käytöstavat	Leikki vuorovaikutustaitojen harjoittelun kontekstina	Erilaisten ihmisten kanssa toimiminen

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista.

Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 2.7

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Näemme omatoimisuustaitojen harjoittamisen osana pedagogisesti perusteltua arkea. Tuemme lapsia omatoimisuustaitojen harjoittamisessa ja luotamme heidän kykyynsä oppia tekemään asioita itse. Kannustamme lapsia itsenäiseen toimimiseen heidän ikä- ja kehitystasonsa huomioiden. Autamme lapsia ja opetamme pyytämään apua.

Harjoittemme lasten kanssa vastuullista ja turvallista toimintaa erilaisissa oppimisympäristöissä, esimerkiksi jonossa kävelemistä ja lelujen oikeanlaista kohtelemista. Otamme lapsia mukaan erilaiseen toimintaan, esimerkiksi pöydän kattamiseen, jälkien raivaamiseen tai vaatteiden kuivuriin ripustamiseen. Suhtaudumme kierrättämiseen kiinnostuneesti ja opetamme lapsille kierrättämisen taitoja.

Sanoitamme lasten tunteita. Opettelemme tunteiden tunnistamista myös tarinoiden ja tunnekorttien avulla. Harjoittemme tunteiden hallintaa aikuisen tuella. Kannustamme lapsia asioiden kyseenalaistamiseen ja omaan pohdintaan erilaisissa tilanteissa.

Opettelemme rauhoittumaan päivän aikana muulloinkin kuin lepohetkellä. Järjestämme oppimisympäristöön paikan rauhalliselle oleskelulle ja tekemiselle.

ITSESTÄ HUOLEHTIMINEN JA ARJEN TAIDOT, keskeisimmät sisällöt

Omatoimisuustaidot	Avun pyytämisen opettelu	Lapset osallisia arjen toiminnissa
Kyseenalaistamiseen ja pohtimiseen kannustaminen	Tunnetaidot	Luottaminen lasten kykyihin

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen

taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 2.7

Monilukutaito

Nimeämme ja sanoitamme yhdessä lasten kanssa erilaisia esineitä, asioita ja ilmiöitä kaikissa arjen tilanteissa. Tutustumme lasten kanssa erilaisiin tekstimaailmoihin esimerkiksi kirjojen, kuvien, videoiden, sovellusten, lehtien ja taiteen kautta. Opettelemme yhdessä lasten kanssa etsimään tietoa ja arvioimaan tiedon luotettavuutta erilaisista tiedonlähteistä, kuten oppimisympäristöstä, luonnosta, kirjoista, kuvista ja digitaalisesta ympäristöstä. Vahvistamme kriittistä ajattelua myös esim. keskustelemalla luettujen tarinoiden tapahtumista. Innostamme lapsia tutkimaan, tuottamaan ja käyttämään erilaisia viestejä (esim. tekstit, kuvat, taide ja digitaaliset tuotokset). Tarvittumme lapsen innostukseen ja etsimme tietoa yhdessä. Esimerkiksi lapsen osoittaessa mielenkiintoa ötökän elinikään tai traktorin painoon, voidaan tämän pohjalta lähteä etsimään yhdessä lisää tietoa aiheesta.

Näytämme lapsille esimerkkiä monilukutaidon hyödyntämisestä käyttämällä monipuolisesti erilaisia tekstimaailmoja tiedon hankinnassa ja arjen toiminnassa. Huolehdimme, että välineitä ja materiaaleja on saatavilla kunnan varhaiskasvatusyksiköissä tasa-arvoisesti niin, että kaikki lapset saavat mahdollisuuden kehittää monilukutaitojaan aikuisten tuen avulla. Kehitämme kunnassamme yhteistä ymmärrystä ja toimintatapoja lasten monilukutaidon tukemisesta ja sen merkityksestä.

MONILUKUTAIDOT, keskeisimmät sisällöt

Nimeäminen ja sanoittaminen kaikissa tilanteissa	Kriittisen ajattelun vahvistaminen	Monipuoliset menetelmät ja materiaalit
Lasten innostus lähtökohtana	Materiaalien tasa-arvoinen saatavuus eri yksiköissä	Jaettu ymmärrys monilukutaidon merkityksestä

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 2.7

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisen osaamisen tukemisen lähtökohtana on, että kaikissa kunnan varhaiskasvatusyksiköissä ja ryhmissä on riittävästi laitteita ja välineitä käytössä. Käyttö ja tarve toki vaihtelee ikäryhmittäin, mutta laitteet ovat tarpeen tullen saatavilla kaikkien ryhmien käyttöön. Henkilöstö ymmärtää tieto- ja viestintäteknologian mahdollisuudet oppimisessa ja varhaiskasvatuksen arjessa, tarvittaessa tästä järjestetään koulutusta. Henkilöstön on tärkeää tietää erilaisista peleistä, sovelluksista ja niiden hyödyntämismahdollisuuksista eri ikäisten lasten kanssa. Digitaalisia taitoja lasten kanssa harjoitellessa opetellaan myös laitteiden turvallista käyttöä. Hyödynnämme vahvuuksiamme ja tiedon ja osaamisen jakamista yli tiimirajojen koko työyhteisössämme (esim. ideapankki hyvistä sovelluksista ja peleistä eri ikäryhmille ja tarpeisiin).

Digitaaliset laitteet otetaan aktiivisesti mukaan varhaiskasvatuksen arjen pedagogiikkaan ja dokumentointiin. Digitaalisten laitteiden käyttöä harjoitellaan lasten kanssa niin oppimista tukevien pelien, musiikin kuuntelun, videoiden katselun kuin esimerkiksi valokuvauksenkin merkeissä. Erilaiset tilaisuudet käyttää digitaalisia välineitä yhdessä lasten kanssa hyödynnetään. Esimerkiksi, kun lapsi haluaa tietää lisää jostakin aiheesta, voidaan yhdessä tabletilta tutkia asiaa kuvia ja videoita katsellen. Digitaalisten laitteiden ja sovelluksien käyttömahdollisuudet oppimisessa ovat lähestulkoon rajattomat.

Digitaalisia laitteita käytetään myös lasten osallistamiseen. Kuvaamalla esimerkiksi omia lempileikkejään lapsi voi kertoa paljon ajatuksistaan ja mielipiteistään. Digitaalisia välineitä voi käyttää apuna myös lapsen toiveiden selvittämisessä esimerkiksi äänestäen.

Digitaalisen osaamisen tukeminen on suunniteltua ja säännöllistä. Digitaaliset laitteet eivät ole vain niiden lasten saatavilla, jotka itse keksivät niitä käyttöönsä pyytää, vaan niitä käytetään kaikkien lasten kanssa tavoitteellisesti toimien. Vanhempien toiveita kuunnellaan toiminnan suunnittelussa. Ruutujen ääressä vietetty aika pysyy kohtuullisena ja tarkoituksenmukaisena.

DIGITAALINEN OSAAMINEN, keskeisimmät sisällöt

Turvataidot	Monipuoliset menetelmät ja mahdollisuudet	Pedagoginen ja tavoitteellinen hyödyntäminen
Osallisuuden mahdollistaminen, pedagoginen dokumentointi	Digitaalisen sisällön tuottaminen	Materiaalien tasa-arvoinen saatavuus eri yksiköissä

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 2.7

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Luomme lapsille kokemusta siitä, että he ovat arvokkaita ja että heidän ajatuksensa ovat tärkeitä ja merkityksellisiä. Arvostavan kohtaamisen kokemuksia luomme kuulemalla lapsia ja antamalla heille mahdollisuuksia vaikuttaa omaan arkeensa ikätasoonsa ja toimintakykyensä sopivalla tavalla joka päivä. Varmistamme, että osallisuus ja vaikuttaminen mahdollistuu esimerkiksi kielellisistä taidoista tai vieraskielisyydestä riippumatta. Voimme hyödyntää esimerkiksi puhetta ja kommunikointia tukevia menetelmiä, kuten kuvia tai tukiviittomia.

Otamme lapset aktiivisesti mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Kartoitamme kaikkien lasten mielenkiinnon kohteita ja toiveita ikätasoon ja osaamiseen sopivalla tavalla. Käytännön menetelmiä voivat olla havainnointi, keskustelu, kyselyt, äänestykset, postilaatikko ja tukikuvat. Tuomme lasten kiinnostuksen kohteita mukaan ryhmän toimintaan suunnitelmallisesti. Näin annamme lapsille kokemuksen siitä, että he tulevat kuulluksi ja voivat vaikuttaa toimintaan. Lasten

toiveiden huomiointi kannustaa lapsia olemaan aktiivisempia vaikuttajia ja osallistumaan rohkeammin. Teemme lasten toiveiden ja kiinnostuksenkohteiden hyödyntämisen näkyväksi myös vanhemmille.

Pohdimme, mikä on juuri omalle ryhmälle paras tapa tukea osallistumista ja vaikuttamista, millaisia välineitä tarvitaan ja miten dokumentoidaan. Osallistamme lapsia toiminnan arviointiin ikätasoon ja osaamiseen sopivalla tavalla, erilaisin menetelmin. Eräs arvioinnin keskeisin näkökulma on lasten osallisuuden arviointi. Arvioimme, toteutuuko osallisuus aidosti arjessa joka päivä. Tarastelemme miten ja millaisissa asioissa se toteutuu, tuleeko jokainen lapsi kohdatuksi ja kuulluksi, kokeeko lapsi itse voivansa vaikuttaa ja millaisiin asioihin.

OSALLISTUMINEN JA VAIKUTTAMINEN, keskeisimmät sisällöt

Lasten ajatusten arvostaminen	Vaikuttaminen mahdollistetaan ikätason mukaisesti	Osallisuus varmistetaan erilaisten menetelmien ja dokumentoinnin avulla (esim. tukikuvat, äänestykset)
Kiinnostuksenkohteet osaksi suunnitelmia ja toteutusta	Lasten osallisuuden toteuttaminen näkyväksi huoltajille	Jatkuva arviointi ja kehittäminen

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätty varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Luku 2 sisältää osia, jotka ovat tarkoituksenmukaista sisällyttää osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tällaisia osia ovat:

- varhaiskasvatuslain mukaiset tavoitteet
- arvoperusta (luku 2.4)
- oppimiskäsitys (luku 2.5) ja
- laaja-alainen osaaminen (luku 2.7).

Näihin osuuksiin voidaan tehdä paikallisia lisäyksiä.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta

- paikalliset siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille voidaan laatia erilliset varhaiskasvatussuunnitelmat luvun 1.2 mukaisesti.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸⁶. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁷

⁸⁶ HE 148/2021 s. 30–31

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 3.1

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

- Arvostamme kukin omaa työtämme, toistemme työtä, avointa vuorovaikutusta ja ylläpidämme ja kehitämme jatkuvasti omaa ammattitaitoamme.
- Olemme valmiita kehittämään toimintatapojamme, hyödyntämään uusien työntekijöiden tuoretta näkemystä ja koulutusta varhaiskasvatuksessa, unohtamatta hyväksi osoittautuneita, perinteisempiäkin toimintamalleja.
- Pidämme huolta säännöllisistä palaveri- ja keskustelukäytännöistä, mahdollistamalla koko työyhteisön osallistumisen yhteisiin suunnitelmiin ja tapoihin toimia.
- Olemme joustavia toimiessamme lapsen edun mukaisesti yli ryhmärajojen, valjastaessamme työntekijöiden moninaiset vahvuudet koko työyhteisön käyttöön.
- Teemme toiminta-ajatuksen ja toiminnan tavoitteet näkyviksi kaikille erilaisilla tavoilla, niin itse toiminnan avulla, kuin myöskin kaikkien saatavilla olevan dokumentoinnin kautta.
- Arvioimme jatkuvasti omaa toimintaamme muun muassa refleктоimalla, yhteisillä keskusteluilla ja saadun palautteen perusteella.
- Osallistamme perheet toimintamme arviointiin erilaisilla menetelmillä, kuten vasukeskusteluilla, erilaisilla kyselyillä, toiminnan suunnittelussa huomioiden ja yhteisten tapahtumien avulla.
- Toimintamme keskiössä ovat lapset, jotka toimivat myös aktiivisina toimintakulttuurin kehittäjinä.

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Op-

pivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET

- Annamme tilaa kaikkien ajatuksille, tunnistamme ja hyödynnämme, niin lasten kuin aikuistenkin vahvuuksia.
- Rohkaisemme toisiamme yhdessä oppimaan toisiltamme.
- Uskallamme haastaa itseämme.
- Arvostamme huomaavaista ja kaunista käytöstä.
- Jaamme aktiivisesti ajatuksia, mielipiteitä ja tunteita keskenämme.
- Kokeilemme uusia toimintatapoja ja teemme asioita yhdessä.
- Sallimme erehtymisen ja kannustamme toisiamme itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET

- Huomioimme toiminnassamme lasten mielenkiinnon kohteita ja leikkialoitteita, -kokeiluita ja -elämyksiä.
- Mahdollistamme leikille tarvittavaa aikaa ja rauhaa ja annamme leikin näkyä ja kuulua.
- Mahdollistamme yksinleikin ja harjoitteleminen yhdessä leikkiin keskittymistä ja tuemme lasten vuorovaikutustaitoja.
- Tuemme lapsia ristiriitatilanteissa ja opetteleminen ratkomaan niitä yhdessä Mini-Verso-mallin mukaisesti.
- Kehitämme yhdessä lasten kanssa leikkiä edistäviä oppimisympäristöjä ja toimintatapoja.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁸ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁹. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁸⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET

- Suhtaudumme arvostavasti ja kunnioittavasti lasten ja henkilöstön erilaisiin näkemyksiin, kokemuksiin ja mielipiteisiin.
- Rohkaisemme lapsia tekemään omia aloitteita ja valintoja.
- Vahvistamme lasten osallisuutta sensitiivisellä kohtaamisella ja myönteisillä kokemuksilla näkyväksi ja kuuluvaksi tulemisesta.
- Keskustelemme yhdenvertaisuutta ja tasa- arvoisuutta koskevista asenteista.
- Tiedostamme, että vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit, sekä stereotyyppisten olettusten mukainen toimiminen, välittyvät lapselle.
- Rohkaisemme lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen liittyviä rooleja ja ennakkoodotuksia.
- Toimimme sukupuolisensitiivisesti kaikissa tilanteissa.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET

- Ymmärrämme kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa.
- Arvostamme ja tiedostamme eri kielten olevan läsnä kaikkialla ja mahdollistamme eri kielten käytön.
- Hyödynnämme henkilöstön kielitaitoa ja kielellisiä vahvuuksia kaikkien hyväksi, jaamme osaamistamme tässäkin asiassa.
- Rohkaisemme lapsia ja toisiamme kielen monipuoliseen käyttöön muun muassa murteita mallaten, sananlaskuja hyödyntäen.
- Olemme myös kielellisiä malleja lapsille.
- Perehdymme eri kulttuureihin ja katsomuksiin ymmärtääksemme asioita monesta näkökulmasta.
- Järjestämme mahdollisuuksien mukaan lapsille kielisuihkuja/- kylpyjä eri kielistä ikätasoon suhteutettuna.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹⁰. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

- Hyödynnämme Polvijärven monipuolisia liikuntaympäristöjä kaikkien käyttöön, ympäröivä luonto mukaan lukien.
- Suojaamme lasta väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä, muun muassa kiusaamisen ehkäisysuunnitelmaa noudattaen.
- Turvallisuutta luo myös kuulluksi tuleminen ja lohdutuksen saaminen, josta koko henkilöstö pitää tiukasti huolta.
- Harjoitteleminen lasten kanssa tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja, muun muassa Mini-Verso toimintamallin avulla.
- Tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta edistävät osaltaan turvallisuutta.
- Huomioimme ekologisuuden ja kestävän kehityksen kaikessa toiminnassamme.
- Edistämme välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, lainaamme ja kierrätämme välineitä ja tarvikkeita.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁹¹. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 3.2

Huomioimme varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa lasten osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuden. Varhaiskasvatuksen henkilöstö kuuntelee aidosti lasten mielipiteitä ja kiinnostuksen kohteita sekä havainnoi lasten toimintaa mahdollistaen kaikkien lasten aktiivisen toimijuuden päivän aikana. Tuemme lasten osallisuutta eri keinoin esimerkiksi pitämällä säännöllisesti lasten kokouksia ja äänestyksiä, jotta lasten äänet pääsevät kuuluviin. Kaikkien lasten osallisuutta toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin tuetaan esimerkiksi hyödyntämällä kuvakortteja ja dokumentoimalla toimintaa kuvaamalla.

Leikin merkitys lapsen oppimiselle ja kokonaisvaltaiselle kehitykselle on mielestämme tärkeää. Huomioimme tämän seikan suunnitellessamme ja kehittäessämme oppimisympäristöjä. Myös pitempi aikainen leikki tulee mahdollistaa antamalla sille riittävästi tilaa ja aikaa. Tarkastelemme kriittisesti esimerkiksi leikkien raivauskäytänteitä ja pohdimme, voidaanko rakennetut leikit jättää siivoamatta ja jatkaa niitä myöhemmin. Varhaiskasvatuksen henkilöstön rooli on olla rikastuttamassa leikkiä ja tuoda siihen mukaan pedagogisia elementtejä (esimerkiksi kaveri- ja vuorovaikutustaitojen ja akateemisten taitojen integrointi).

Oppimisympäristöjen kehittämisessä huomioimme myös tutkivan oppimisen mahdollisuudet, tarttumalla lasten luontaisiin kiinnostuksen kohteisiin ja tekemällä niistä erilaisia projekteja. Tutkivan oppimisen avulla lapsi oppii kriittistä ajattelua. Etsimme tietoa yhdessä ja arvioimme sen luotettavuutta.

Arvostamme päivittäisissä toimissa sensitiivistä vuorovaikutustapaa, jossa jokainen lapsi kohdataan lämpimästi ja kunnioittavasti, juuri sellaisena kuin hän on. Varhaiskasvatuksen henkilöstön vastuulla on huolehtia myös psyykkisen ja sosiaalisen oppimisympäristön turvallisuudesta ja lämpimästä ilmapiiristä. Jokaisen lapsen tulee tuntea itsensä arvokkaaksi ja hyväksytyksi osana vertaisryhmäänsä. Päivittäisissä toimissamme tuomme esiin lasten vahvuuksia ja onnistumisen kokemuksia. Esimerkiksi dokumentoimalla kuvaamalla ja kirjoittamalla sekä sanoittamalla. Pedagoginen toimintamme pohjautuu positiiviseen ja vahvuusperustaiseen tapaan. Keskustelemme avoimesti ja järjestämme paljon kiireettömiä hetkiä, joissa toteutuu aito ja läsnä oleva vuorovaikutus.

Kaveri- ja vuorovaikutustaitojen tukemisen rinnalla harjoittelempa tunnetaitoja sanoittamalla, mallintamalla ja keskustelemalla erilaisista tunteista. Sallimme kaikenlaiset tunteet ja niitä harjoittelempa myös me aikuiset. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan sekä pyytämään apua. Tässäkin aikuisten antama esimerkki onkin ensiarvoisen tärkeä. Koko päiväkodin henkilöstö reflektoi omaa toimintaansa vahvuusperustaisesti sallien ja tunnistaen epäonnistumiset ja kehittämisen kohdat omassa toiminnassaan.

Oppimisympäristöjä kehittäessämme huolehdimme siitä, että ne täyttävät riittävän hyvät olosuhteet myös fyysisesti niin aikuisten kuin lastenkin näkökulmasta. Varhaiskasvatuksen henkilöstö huolehtii, että oppimisympäristöt ovat esteettömiä ja ne täyttävät kaikkien lasten yksilölliset tarpeet ja mahdollistavat jokaisen lapsen omaehtoisen toimijuuden mahdollisimman hyvin. Varhaiskasvatuksen henkilöstömme pyrkii rikastuttamaan, laajentamaan sekä käyttämään monipuolisesti erilaisia oppimisympäristöjä. Toteutamme toimintaa myös ”aitojen ulkopuolella” esimerkiksi erilaiset retket, kulttuurikokemukset, metsämuskarit ja pihamaalaukset. Oppimisympäristöjä kehittäessämme huomioimme lasten yksilölliset tuenkeinot ja tarpeet esimerkiksi aistiärsykkeiden vähentäminen, kuvatuki sujuvampaan kommunikointiin. Kiinnitämme huomiota tilojen siisteyteen ja selkeyteen esimerkiksi tavaroiden ja lelujen määrän ja saatavuuden suhteen. Leikki- ja toimintavälineiden kuntoa tarkastelemme säännöllisesti sekä uudistamme niitä lasten tarpeiden mukaisesti.

Myös henkilöstön fyysisistä työoloista huolehdimme tilojen viihtyvyyden, ergonomian ja ääniympäristön kuormittavuuden näkökulmasta. Sisäilman hyvästä laadusta sekä tilojen siisteydestä kan-

namme vastuun yhdessä asiantuntevien ammattilaisten kanssa. Oppimisympäristöjen turvallisuudesta on laadittu turvallisuussuunnitelma, johon perehdytämme koko varhaiskasvatuksen henkilöstön. Turvallisuussuunnitelma tarkastetaan ja päivitetään säännöllisesti.

PSYKKISTÄ JA SOSIAALISTA OPPIMISYMPÄRISTÖÄ TUKEVAT TOIMET	FYYSISTÄ OPPIMISYMPÄRISTÄ TUKEVAT TOIMET
Lasten osallisuuden, inklusiivisuuden ja aktiivisen toimijuuden mahdollistaminen - Lasten kokoukset, äänestykset, havainnot, haastattelut kiinnostuksenkohteet ym. - Lelut ja tavarat helposti lasten saataville - Pitkäkestoisen leikin/projektien tukeminen - Haastavuustason eriyttäminen sopivaksi - Vahvuuksien ja onnistumisten näkyväksi tekeminen esim. vahvuusvaris, kehupenkki. Kaveri-, vuorovaikutus- ja leikkitaitojen sekä sosiaalisten taitojen tukeminen - Taitojen harjoittelu arjessa, aikuisen malli, erilaiset interventiot ja valmiiden materiaalien käyttö - Yhdessä tekeminen, yhteistyötaidot - Toisten kunnioitus Lämmin ja sensitiivinen vuorovaikutus ja ilmapiiiri - Läsnä olevat aikuiset, kiireettömyys - Herkkyys huomata lasten aloitteet ja tunnetilat - Kannustus	Terveellisuuden, turvallisuuden ja esteettömyyden huomiointi - Äänitaso, ergonomia, leikkivälineiden turvallisuus jne. Tilojen ja toimintaympäristöjen muunneltavuus tarpeiden ja mielenkiinnonkohteiden mukaan - Rikastuttaminen ja laajentaminen - Päiväkodin ja lähiympäristön eri tilojen ja paikkojen hyödyntäminen - Lelujen ja tarvikkeiden vaihtelu Teknologiakasvatuksen vahvistaminen - Monilukutaidon ja digitaalisen osaamisen vahvistaminen - Monipuolinen hyödyntäminen, esim. kamerakynä pedagogiikka, valokuvaus, lehtiprojektit yms.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁹²

⁹² Varhaiskasvatuslaki 7 §

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹³. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹⁴.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustellut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹⁵. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹⁶.

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁹⁴ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 §

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁷

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 3.3

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Meille on tärkeää, että perheiden ja varhaiskasvatuksen välillä vallitsee luottamus ja avoin keskusteluyhteys. Positiivisella ja kehittäväällä yhteistyöllä saamme rakennettua yhteistä ymmärrystä sekä kunnioitusta toisiimme kohtaan. Huolehdimme siitä, että tiedon kulku varhaiskasvatuksen ja kodin välillä on sujuvaa ja pedagoginen dokumentointi tehdään läpinäkyväksi myös huoltajille. Tiedottamisessa, kuvien ja kuulumisten jakamisessa käytämme apuna esimerkiksi digitaalisia menetelmiä, kuten daisy, whatsapp, instagram. Keskustelemme huoltajien kanssa päivittäin lasten kokemuksista ja päivän aikana tehdyistä yhteisistä puuhista sekä talletamme muistoja myös huoltajien nähtäväksi ryhmien seinille. Avoimella keskustelukulttuurilla ja luottamuksen rakentamisella pienetkin huolet on helppo ottaa esille matalalla kynnyksellä. Pidämme tärkeänä, että huoltajat kohdataan lämpimästi ja kiireettömästi. Tästä ensisijainen vastuu on varhaiskasvatuksen henkilöstöllä. Arvostamme huoltajien asiantuntijuutta omasta lapsestaan ja hyödynnämme tätä arvokasta tietoa suunnitellessamme ja kehittäessämme pedagogista toimintaamme. Hyväksi havaittujen käytännön vinkkien jakaminen kodin ja varhaiskasvatuksen välillä on ensiarvoisen tärkeää. Huomioimme

⁹⁷ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

myös huoltajien tunteet lasten asioista keskustellessamme ja suhtaudumme niihin ymmärtäväisesti. Keräämme säännöllisesti palautetta huoltajilta varhaiskasvatuksemme laadusta sekä kehittämisideoita ja toiveita pedagogisen toimintamme parantamiseksi. Haluamme lisätä huoltajien osallisuutta järjestämällä erilaisia vaihtoehtoja kohtaamisille esimerkiksi vanhempainiltoja ja tiedotustilaisuuksia hybridinä mahdollistaen näin etä- sekä lähiosallistumisen. Varhaiskasvatukseemme liittyviin kyselyihin vastaamiseen toivomme huoltajilta lisää aktiivisuutta järjestämällä vastausmahdollisuuksia kahvivarttien ja vanhempainiltojen yhteyteen.

HUOLTAJIEN KANSSA TEHTÄVÄ YHTEISTYÖ	
MITÄ TAVOITELLAAN?	MITEN TOIMITAAN?
Avoimuus, kunnioitus, luottamus ja yhteisymmärrys	Päivittäiset kohtaamiset ja keskustelut kiireettömiksi, henkilökunnan aloitteellisuus, kunnioittava ja arvostavat kohtaamiset. (positiivinen ja kehittäväote) Huomioidaan huoltajan tunteet
Asiantuntijuuden jakaminen	Hyödynnetään huoltajien lapsituntemusta, tunteiden huomioiminen. Pedagogisen toiminnan läpinäkyvyys, hyväksi havaittujen käytäntöjen/vinkkien jakaminen.
Tiedon kulku	Pedagoginen toiminta näkyväksi dokumentoinnin avulla (teknologian hyödyntäminen esimerkiksi kuvien ja kuulumisten lähettäminen eri kanavia hyödyntäen) Daisyn hyödyntäminen tiedottamisessa (kyselyt, kasvunkansiot yms.)
Osallisuus/vaikuttaminen	Vanhempainillat hybridinä (etäyhteyden hyödyntäminen, chattimahdollisuudet), kyselyt (kahvivartti, osana vanhempainiltaa) somekanavien hyödyntäminen ja kehittäminen nykyaikaan sopivaksi (esimerkiksi oman yksikön instagram)

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Polvijärven lapsiperheiden terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut järjestetään Siun soten läntisen alueen toimesta. Tähän kuuluvat neuvolapalvelut (lasten- ja perheneuvola, psykologi), varhaisen tuen ja lastensuojelun palvelut sekä toiminta- ja puheterapiapalveluita.

Yhteistyön tavoitteena on monialaisen osaamisen ja asiantuntijuuden jakaminen lasten tarpeiden tukemiseksi. Pääpaino on varhaisessa tuen tarpeiden havaitsemisessa ja riittävien tukitoimien käynnistämisessä. Tämä edellyttää yhteistyökäytännöistä sopimista, yhteistyötahojen tietojen ajan

tasalla pitämistä ja tiedonkulun varmistamista. Myös yhteistyötahojen esittäytymiskäynnit toimintayksiköissä olisivat toivottavia. Tällöin henkilöt ja työnkuvat tulisivat tutuiksi ja saataisiin konkreettisten esimerkkien kautta tietoon, missä tilanteissa voi ottaa yhteyttä mihinkin tahoon.

Varhaiskasvatus-neuvola yhteistyö

- Neuvolakäynteihin liittyen havainnointilomakkeiden täyttäminen: 1½ - ja 4 –vuotiailla yksityiskohtaisempi lomake, muilla ikäryhmillä havaintojen koontilomake.
 - ✓ Huoltajia tiedotetaan tästä käytännöstä varhaiskasvatuksen aloitusvaiheessa ja muistutetaan uuden toimintakauden alkaessa.
 - ✓ Ryhmien varhaiskasvatuksen opettajat kirjaavat ryhmän vuosisuunnitelmaan tms. lasten syntymäpäivien ajankohdan ja muistuttavat perheitä, että ilmoittavat lapsen neuvolakäynnin ajankohdan riittävän ajoissa. Näin varhaiskasvatuksen havainnot lapsesta välittyvät neuvolaan. Tiedonsiirtoon pyydetään huoltajien lupa.
- Toivottaisiin terveydenhoitajan vierailuja päiväkodissa lapsiryhmiä havainnoimassa ja/tai “nalleneuvolaa” tms. pitämässä sekä vanhempainilloissa virittämässä keskustelua esim. vanhemmuuteen ja lasten kehitykseen liittyen.
- Neuvolan edustus yhteistyöpalavereissa tarvittaessa

Varhaiskasvatus-sosiaalipalvelut yhteistyö

- Yhteydenotot, ilmoitukset ja konsultointi varhaisen tuen ja lastensuojelun asioissa tehdään palvelutarpeen arviointitiimiin (Pata-tiimiin).

Psykologin tutkimuksiin ohjaamisen käytännöt

- Jos varhaiskasvatuksessa havaitaan laaja-alaista huolta lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyen, kielellisiä vaikeuksia tai esim. autismin kirjon häiriötä, varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisopettaja keskustelelee asiasta huoltajien kanssa. Tällöin sovitaan, kumpi taho ottaa yhteyttä psykologiin. Päätöksen arvioinnin toteuttamisesta tekee psykologi tapauskohtaisesti.

Toimintaterapia-arvioon ohjaamisen käytännöt

- Jos varhaiskasvatuksessa havaitaan huolta lapsen arjen toiminnoissa, leikkitaidoissa, vuorovaikutuksessa, aistimusten säätelyssä, karkea- /hienomotorissa taidoissa tai hahmottamisessa, voi varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisopettaja tehdä lähetteen toimintaterapia-arvioon. Havainnot kirjataan lomakkeelle, jonka lähettämiseen tarvitaan huoltajien allekirjoitettu suostumus.

Puheterapiakonsultaatio

- Jos varhaiskasvatuksessa havaitaan huolta lapsen puheen ja/tai kielenkehityksessä, varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisopettaja keskustelelee asiasta huoltajien kanssa.

- Jos lapsen neuvolakäynti on lähellä, havainnot kirjataan lomakkeeseen (mainittu varhaiskasvatus-neuvola yhteistyökohdassa) ja pyydetään huoltajia ottamaan asia esille neuvolassa. Varhaiskasvatuksesta ei voi tehdä lähetettä puheterapia-arvioon, mutta sitä voidaan suositella.
- Huoltajia voi myös pyytää soittamaan puheterapian puhelinneuvontaan, jossa arvioidaan tutkimusten tarpeellisuus ja kiireellisyys.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan vastuut avataan tarkemmin luvussa 5.

Muut paikalliset yhteistyötahot

- Yhteistyö muiden varhaiskasvatusta tukevien palveluiden, kuten ravitsemus- ja siivouspalveluiden sekä teknisen toimialan kanssa järjestetään joustavasti varhaiskasvatustoiminnan ehdoilla.
- Yhteistyötä muiden paikallisten tahojen, kuten urheiluseurojen, seurakuntien ja eri järjestöjen kanssa suunnitellaan ja toteutetaan vuosisuunnitelman mukaisesti huomioiden myös lapsilta ja huoltajilta tulleet toiveet.

Yhteistyö eri oppilaitosten kanssa

- Yhteistyötä tehdään ammatillisten oppilaitosten, ammattikorkeakoulujen sekä yliopistojen kanssa.
- Yhteistyön tavoitteena on sopia seudullisesti koulutusyhteistyöstä opiskelijoiden harjoitteluihin ja muihin opintoihin liittyen.
- Oppilaitosten kanssa tehtävää yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhteisissä tapaamisissa.

Kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseen, puuttumiseen ja seurantaan on laadittu erillinen Polvijärven varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yhteinen suunnitelma.

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt
- inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen
- varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt
- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat

- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt
- miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään, miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan

pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 4.1

Suunnittelun pohjana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, sekä yhdessä huoltajien kanssa laaditut lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat ja niistä muodostunut ryhmävasu. Monipuolinen havainnointi ja sitä kautta muodostunut lapsen ja lapsiryhmäntuntemus muodostaa suunnittelun perustan. Inklusiivinen toiminta ja lapsen tuen tarpeet läpäisevät koko suunnittelurakenteen ja –prosessit sekä huomioidaan osaksi koko arkea.

Teemme pedagogisen toiminnan suunnittelua eri tasoilla: yksilöllisesti, tiimeissä, lasten ja lapsiryhmän kanssa, työyhteisössä sekä toimipisteiden välillä. Laadimme suunnittelun tueksi toimintayksiköissä mm. palaverikäytännöt, jotka mahdollistavat tiimi- ja työyhteisötason suunnittelun. Mahdollistamme yksilöllinen suunnitteluajan sekä lasten kanssa toteutettavan toiminnan suunnittelun tiimien sisäisten tehtävänjakojen, päivästruktuurien ja toimintarakenteiden avulla. Kirjaamme toiminnan suunnittelun toteuttamiseksi valitut menetelmät ja toimintatavat ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan toimintavuoden alussa. Tarkistamme, täydennämme ja muutamme suunnitelmaa lasten ja lapsiryhmän tarpeiden ja toiveiden muuttuessa toimintavuoden aikana. Toiminnan suunnittelu kuuluu koko henkilöstölle, mutta varhaiskasvatuksen opettajat ja esihenkilö kantavat suunnittelun pedagogisen vastuun.

Toiminnan suunnittelun perustana olevien lasten kiinnostuksen kohteiden, toiveiden, tarpeiden, vahvuuksien sekä ikä- ja kehitystasolle sopivan haastetason selvittämiseksi suunnittelemme ja valitsemme menetelmät. Huomioimme arvioinnissa ja suunnittelussa ikätasoa merkittävämpänä lapsen kehitystason, erityistarpeet ja lapsen kokonaisvaltaisuuden. Toteutamme suunnittelun lasta kuunnellen, lapsen vahvuudet ja mielenkiinnonkohteet huomioiden yhdessä tiimin kanssa, kokonaisvaltaisesti, suunnitelmallisesti, sekä huomioiden arjen pedagogiikan läpäisevyyden ja jatkumon. Voimme käyttää menetelminä esimerkiksi lasten yksilö- ja ryhmähaastatteluja, vuorovaikutteisia lastenpalavereita, havainnointia sekä kuvakommunikaatioon perustuvia menetelmiä. Huomioimme menetelmävalinnoissa lasten ikä- ja kehitystason niin, että jokaisen lapsen osallisuus toteutuu. Teemme lasten osallisuuden toiminnan suunnitteluun näkyväksi esimerkiksi toivetaulun ja

osallisuutta tukevien toimintamallien avulla. Mahdollistamme päivittäisen ajan pedagogiselle keskustelulle tiimin sisäisen työnjaon, vastuualueiden ja toimintarakenteiden avulla.

Turvaamme seurannan ja arvioinnin jatkuvuuden ja systemaattisuuden valitsemalla ryhmään sopivat toimintatavat ja kirjaamalla ne ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan. Arvioinnissa lapset arvioivat keskustellen tekemiään tehtäviä, harjoittelemiaan taitoja ja osallistumistaan yhteiseen toimintaan. Aikuiset refleктоivat esimerkiksi omia toimintatapoja, vuorovaikutusta ja kokonaisuuk-sien hallintaa.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

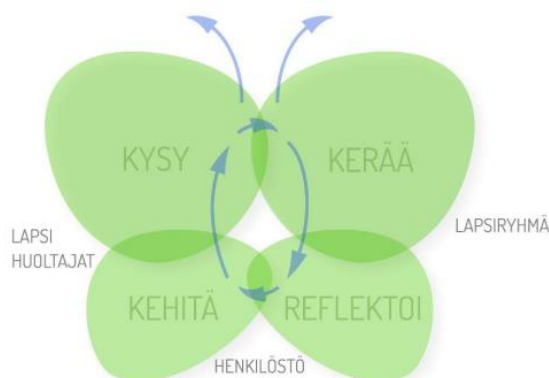
Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 4.2

Laadimme pedagogisen dokumentoinnin jatkuvuuden ja suunnitelmallisen toteuttamisen tueksi pedagogisen dokumentoinnin vuosikellon, johon kirjaamme valitut dokumentointimenetelmät ja niiden toteuttamisen aikataulun. Dokumentointimenetelmiä ovat mm. lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, lasten kansiot, lapsihaastattelut, lastenpalaverit, havainnointilomakkeet, tehtävät, askartelut, video- ja still-kuvaaminen ja kuvalliset toimintakertomukset. Huomioimme dokumentointimenetelmien valinnassa digilaitteiden käyttämisen sekä menetelmien toteuttamismahdollisuudet ajallisten ja materiaalistien resurssien näkökulmasta. Menetelmien tulee olla myös sellaisia, että lapsen osallisuus dokumenttien tarkasteluun ja reflektointiin mahdollistuu.

Toteutamme pedagogista dokumentointia kysy-kerää-reflektoi-kehitä-toimintamallin avulla (opetushallitus). Sen avulla saatua tietoa käytämme lasten varhaiskasvatussuunnitelmien ja ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmien laadintaan sekä paikallisen varhaiskasvatustoiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Pedagogisen dokumentoinnin tavoite ei ole vain tuottaa tietoa lapsesta ja lapsiryhmästä henkilöstölle, vaan sen tavoitteena on auttaa myös lasta näkemään omat vahvuutensa ja taitonsa sekä oppia arvioimaan ja arvostamaan itseään oppijana ja ihmisenä.

(Kuvio:Pedagoginen dokumentointi/Opetushallitus)

Pedagogisen dokumentoinnin vastuu on koko henkilöstöllä. Kirjaamme vastuut ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan toiminnan toteuttamisen tukemiseksi. Varhaiskasvatuksen opettaja ohjaa pedagogisen dokumentoinnin toteuttamista yhdessä sovituin toimintatavoin sekä valitsee toiminnan suunnittelussa huomioitavat dokumentit. Kiinnitämme huomiota siihen, kuinka toimintaa, toimintaympäristöä ja vuorovaikutusta kehitetään dokumenttien kautta saadun tiedon avulla.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen

ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättellemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 4.3

Valitsemme luontevasti eri oppimisen alueita yhdistäviä työtapoja käyttämällä toiminnassa mm. moniaistisia kokemuksia, leikkiä, tutkimista, musiikkia, kirjallisuutta, keskustelua, liikkumista, teknisiä laitteita, kädentaitoja, draamakasvatusta ja pelejä. Huomioimme työtapojen valinnassa lasten elämän ajankohtaiset sisällöt sekä monilukutaidon vahvistamisen. Yksittäisten työtapojen sijaan kiinnitämme huomiota samojen asioiden harjoitteluun ja oppimiseen vaihtelevien työtapojen ja -menetelmien avulla. Tiedostamme ja mahdollistamme lapsille tärkeät jatkumot, toistot ja kertauksen. Huomioimme johdonmukaisesti työtavat, jotka innostavat lapsia oppimaan, osallistumaan ja kokeilemaan asioita. Keräämme esimerkiksi lasten kanssa keskustelemalla tai lapsia havainnoiden tietoa, innostavatko ja kiinnostavatko valitut työtavat lapsia. Huomioimme samalla työtavat, joihin lapsi on tutustunut esimerkiksi kotona tai harrastustoiminnassaan.

Tiedostamme työtapoja valitessamme, että ryhmämuotoinen toiminta ja vertaissuhteissa toimiminen ovat lapselle pääasiallinen oppimisympäristö päiväkodissa. Mahdollistamme ryhmämuotoisen toiminnan lisäksi kuitenkin yksilö- ja parityöskentelyn kokemusten saamisen. Huomioimme varhaiskasvatushenkilöstön ja lapsen väliset kahdenkeskiset ohjaus-, oppimis- ja toimintahetket myös osana toimintaa ja työtapojen valintaa. Päiväkodissa jaamme lapsiryhmää pienempiin, pedagogisesti perusteltaviin ryhmiin. Huomioimme ryhmäjaossa lasten toiveet ja tarpeet sekä henkilöstön

tekemät havainnot mm. vuorovaikutussuhteista ja vertaisoppimisen mahdollisuuksista. Mahdollistamme päiväkodin ja perhepäivähoidon yhteistyön avulla perhepäivähoidossa oleville lapsille toimintamahdollisuuksia erikokoisissa ryhmissä.

Kirjaamme valitut työtavat ja niiden käyttämiseen liittyvät asiat ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin toimintatavoiksi, joilla pyrimme pedagogiselle toiminnalle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmausta.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhauselekkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 4.4

Leikki saa näkyä ja kuulua päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Leikki keskeisenä toimintana ja työtapana kuuluu kaikille varhaiskasvatuksemme lapsille ja henkilöstömme turvaa leikin edellytykset suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukien. Tiedostamme leikin merkityksen kaikille lapsille. Huomioimme toiminnassamme, ettemme tee leikin määrittelyä vain aikuisjohtoisesti. Varhaiskasvatuksemme lapsilla on oikeus määritellä, mitä he kokevat leikiksi. Lapset saavat kokea leikkimisen iloa liikunnan, musiikin, draaman, työtehtävien, kädentaitojen ja muiden toimintojen kautta, jotka tuntuvat heille leikiltä ja iloa tuottavilta toiminnoilta.

Teemme leikkiä kunnioittavan suhtautumisemme näkyväksi leikin pitkäkestoisuudessa ja jatkuvuudessa. Huomioimme päivästruktuurin suunnittelussa pitkäkestoisen ja kiireettömän leikin mahdollisuudet, jolloin lapsilla on aikaa vuorovaikutustilanteisiin, leikkialoitteisiin ja leikin etenemiseen. Omaehtoisen ja autenttisen leikin ohella toimintaamme kuuluu aikuisen ohjaama ja tukema leikki, jonka toteuttamisen mahdollistamme ryhmän sisäisin toimintajärjestelyin.

Mahdollistamme varhaiskasvatusryhmissämme paikallaan pysyvän ja liikkuvan leikin mahdollisuudet sekä leikkien yhdistämisen mahdollisuudet jakamalla ja järjestelemällä leikkitiloja tarkoituksenmukaisesti. Vaihdamme leikkivälineitä säännöllisesti ja suunnitelmallisesti hyödyntäen havaintoja ja toteuttaen lasten toiveita. Toteutamme leluvaihtoa ryhmien ja toimintayksiköiden välillä. Kiinnitämme huomiota leikkivälineiden ja -tilojen suunnittelussa ja valinnoissa luovuuteen ja annamme tilaa lasten omalle suunnittelulle. Laajennamme leikkiympäristöjä mahdollisuuksien mukaan sekä sisällä että ulkona uusiin paikkoihin mm. varastona toimiviin tiloihin.

Tuemme yhteisten leikkien muodostumista kaikessa toiminnassa esimerkiksi vahvistamalla lasten tutustumista toisiinsa, kannustamalla yhteistyöhön ja toteuttamalla vaihtelevia ryhmäjakoja. Lasten keskinäisten suhteiden vahvistumisen tukemiseksi käytämme esimerkiksi Vahvuusvaris-materiaalia, kiva kaveri -teemaa ja Mini-Verso-sovittelua. Tuemme leikkien sujuvuutta ryhmätiloissa esillä olevien kuvallisten toimintaohjeiden avulla, jos havaitsemme niiden tukevan lasten keskinäistä toimintaa. Autamme lapsia harjoittelemaan leikkiin pääsemisen taitoja osallistumisen, ohjaamisen ja kannustamisen avulla. Keskustelemme lasten kanssa erilaisuudesta ja erilaisuuden hyväksymisestä. Näytämme omalla toiminnallamme ja puhetavallamme mallia erilaisuuden hyväksymiseen. Luomme turvallisen, sukupuolisensitiivisen, hyväksyvän ja vastaanottavan toimintaympäristön kaikille leikkijöille ja leikeille omalla myönteisellä, kannustavalla ja ohjaavalla toimintatavallamme. Huomioimme toiminnassamme, että lapsi saa myös leikkiä yksin ja osallistua yhteisiin leikkeihin ja toimintaan itselleen sopivalla tavalla.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹⁸ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

⁹⁸ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisten identiteettien kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. Kielelliset identiteetit kehittyvät, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten kielen ymmärtämisen taitoja tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten puheen tuottamisen taitojen kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten kielen käyttötaitoja ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän kielellinen muistinsa ja sanavarantonsa laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten kielitietoisuuden kehittymistä. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen

myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 4.5

Kielten rikas maailma

Lasten, ihan pientenkin kanssa keskustellaan kaikista arjen asioista ja arkea ja toimintaa sanoitetaan koko ajan aikuisen ollessa vuorovaikutuksen mallina. Aikuinen toimii välittäjänä ja auttajana kommunikaatiossa. Tarjoamme lapsille positiivisen ja sensitiivisen vuorovaikutuksen mallia myös keskustellessamme niin huoltajien, tiimin kuin muun henkilöstönkin kanssa. Annamme aikaa kii-reettömälle ja yksilölliselle vuorovaikutukselle päivittäin. Käytämme kuvatukea, tukiviittomia sekä muuta kommunikaatiotukea arjessamme.

Harjoittelemme sovittelua, tunnetilojen sanoittamista ja tunteiden nimeämistä mm. Mini-Verson avulla. Positiivinen pedagogiikka on läsnä arjessamme päivittäin, lapset oppivat tunnistamaan vahvuuksiaan ja nimeämään niitä. Samalla opitaan huomioimaan kaveria ja nimeämään myös kaverin vahvuuksia. Annamme lapselle välitöntä positiivista ja rakentavaa palautetta ja perustelemme antamamme ohjeet.

Meillä on oma Pohjois-Karjalan murre sekä leikittelevä ja eleellinen kieli, huumoria unohtamatta. Vaalimme omaa murrettamme sekä opimme ja arvostamme myös muualta tulleiden murteita ja sanoja. Lorut ja riimit näkyvät ja kuuluvat arjen eri tilanteissa. Aikuinen kuuntelee herkällä korvalla ja rikastuttaa lapsen kielellistä tuotosta. Päivittäiset satuhetket ja kirjojen luku kasvattavat lasten lukuinnostusta. Lapsille tarjotaan kirjallisuutta eri kategorioista ja eri aikakausilta. Kiinnitämme huomiota kirjojen kuvitukseen ja sen tarjoamiin monipuolisiin aistituntemuksiin sekä kielen kehittymiseen. Huomioimme lasten mielenkiinnon kohteet ja tarjoamme mahdollisuuden esimerkiksi eri kieliin tutustumiseen. Huomioimme myös huoltajilta tulevat toiveet kielellisten taitojen kehittymiseen.

MITÄ TAVOITELLAAN?	MITEN TOIMITAAN?
Vuorovaikutustaidot: Vahvistetaan lasten vuorovaikutustaitoja: lapset tulevat kuulluksi ja heidän aloitteisiinsa vastataan	• Henkilöstö on sensitiivinen vuorovaikutustilanteissa • Vastataan lasten non-verbaaleihin viesteihin • Kannustetaan lapsia puhumaan ja kommunikoimaan • Kommunikoidaan ja keskustellaan aktiivisesti henkilöstön ja lasten kesken • Opetellaan kuuntelemisen taitoja ja puheenvuoroja
Kielen ymmärtämisen taidot: Vahvistetaan ja tuetaan lasten kielen ymmärtämisen taitoja	• Henkilöstön kielenkäyttö on kuvailevaa ja tarkkaa • Sanallistetaan toimintaa • Käytetään tarvittavia apuvälineitä: esim. kuvat ja viittomat • Kielellinen mallintaminen • Käytetään selkokieltä
Puheen tuottamisen taidot: Vahvistetaan ja tuetaan lasten puheen tuottamisen taitoja	• Rohkaistaan lapsia puhumaan ja keskustelemaan henkilöstön ja toisten lasten kanssa eri tilanteissa • Kiinnitetään huomiota äänensävyihin ja -painoihin • Sadutus • Luetaan ja kerrotaan monipuolisesti satuja • Tarinoidaan yhdessä lasten kanssa
Kielen käyttötaidot: Vahvistetaan lasten tilannetietoista kielen käyttöä	• Harjoitellaan kielen käyttöä eri tilanteissa: kerrontaa, puheen vuorottelua ja kuuntelua • Tutustutaan erilaisiin teksteihin ja lastenkirjallisuuteen • Harrastetaan yhdessä sanaleikkejä, riittelyä ja kielellä leikittelyä.
Kielellinen muisti ja sanavarasto: Lisätään ja monipuolistetaan tietoisesti sanavarastoa. Vahvistetaan kielellistä ilmaisua.	• Kiinnitetään huomiota keskustelutapaan; lapsi on tasa-arvoisessa asemassa keskusteluissa aikuisen kanssa • Loruillaan, käytetään laululeikkejä • Leikitään kielellä • Harjoitellaan nimeämistä ja kuvaavia sanoja. • Keskustellaan, luetaan ja kerrotaan tarinoita aktiivisesti • Harjoitellaan erilaisia käsiteluokkia
Kielitietoisuus: Vahvistetaan lasten tietoisuutta kielen rakenteesta ja kielen merkitykseen liittyvistä seikoista.	• Havainnoidaan ja tutkitaan suomen kieltä ja ryhmän muita äidinkieliä • Tutustutaan ja luetaan lastenkirjallisuutta • Tavutellaan, loruillaan • Luetaan ja kirjoitetaan leikkillisesti

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen musiikillisen ilmaisun tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, nau-laaminen, sahaaminen ja ompelu. Käsityöllisen ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyö-dyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin kei-noin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta proses-sista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teat-terin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 4.5

Ilmaisun monet muodot

Laulut ja laululeikit kuuluvat arkeemme, niin suunnitellusti kuin spontaanisti vaikkapa leikin yhtey-dessä, pukiessa tai kirjaa lukiessa. Tartumme lapsilta lähteviin aloitteisiin ja rikastamme niitä. Tar-joamme lapsille erilaisia musiikillisia elämyksiä, joihin sisältyvät eri musiikkityylit, erilaiset soitti-met, rytmit ja muu toiminta esim. musiikkimaalaus. Nivomme ilmaisun monet muodot kaikkiin ar-jen tapahtumiin. Annamme lapsille mahdollisuuksia kokeilla uusia ilmaisun keinoja, yhdessä teh-den ja iloiten.

Hyödynnämme erilaisia materiaaleja niin leikeissä kuin muussa toiminnassa ja ne ovat lasten saa-tavilla. Oppimisympäristöissämme on tarjolla erilaista materiaalia niin pienille kuin isoille toteuttaa monenlaista teatteria ja näytelmää (roolivaatteet, käsinuket, pöytäteatterit, sylikuvastot jne.) An-namme kaikille mahdollisuuden osallistua kädentaitoihin ikään katsomatta. Jokaisella lapsella mahdollisuus kokeilla ja tuottaa omalla yksilöllisellä tyylillään ja kertoa tuotoksestaan, olipa tuotos sitten askartelu, näytelmä, tarina tai mikä vaan. Annamme tilaa lasten omalle mielikuvitukselle.

Kunnioitamme ja kannustamme jokaisen lapsen omaa tapaa ilmaista itseään. Tutustumme perin-neleikkeihin ja -lauluihin (esim. Prinsessa Ruusunen, Pieni tytön tylleröinen, Mummo kanasensa niitylle ajoi, Piiri Pieni pyörii jne.) sekä perinteisiin käsitöihin kuten huovutukseen ja keskuste-

lemme niistä. Lapset saavat esiintyä erilaisissa tapahtumissa sekä eri asiakasryhmille kuten vanhuksille. Hyödynnämme lähiluontoa oppimisympäristönä esimerkiksi askartelumateriaalien hankinnassa ja paikkana, jossa voi ilmaista itseään.

MITÄ TAVOITELLAAN?	MITEN TOIMITAAN?
Musiikillinen ilmaisu: Tarjotaan lapsille monipuolisia musiikillisia kokemuksia. Vahvistetaan kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin.	• Lauletaan, loruillaan ja kuunnellaan musiikkia • Kokeillaan erilaisia soittimia • Käytetään omaa kehoa soittimena • Liikutaan musiikin tahdissa • Kannustetaan lapsia ilmaisemaan musiikin herättämiä tunteita (sanallisesti, piirtämällä) • Harjoitellaan ja järjestetään musiikkiesityksiä • Improvisoidaan musiikillisesti • Tutustutaan perinnelauluihin- ja leikkeihin
Kuvallinen ilmaisu: Kehitetään ja vahvistetaan lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin sekä kulttuuriperintöön	• Tutustutaan erilaisiin materiaaleihin, menetelmiin ja välineisiin: maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla • Tarkastellaan omia ja muiden tuotoksia ja taideteoksia • Tutustutaan erilaisiin viestintävälineisiin • Tutustutaan rakennettuun ja luonnonmukaiseen lähiympäristöön • Tehdään erilaisia juhlavalmisteluja yhdessä.
Sanallinen ja kehollinen ilmaisu: Tarjotaan mahdollisuus monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään	• Käytetään erilaisia ilmaisun muotoja: draama (pantommi, improvisointi, nukke- pöytä ja varjoteatteri), tanssi, rooli- mielikuvitus- ja teatterileikit • Tehdään esityksiä yhdessä lasten kanssa • Harjoitellaan esiintymistä ja katsojana olemista

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden sekä median näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksessa yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa mediakasvatuksen tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja

mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 4.5

Minä ja meidän yhteisömme

Huomioimme juhlapyhät kokonaisuutena toiminnassamme – askarteluissa, leikeissä, lauluissa, keskusteluissa sekä lapsilta lähtevissä kysymyksissä ja ihmettelyissä. Myös perinteitä sekä kulttuuriperintöä huomioimme ja hyödynnämme järjestämällä mm. lasten isovanhempien päivän tai vanhojen tavaroiden -päivän. Martat tai oman kylän ikäihmiset tuovat näkyville omaa perinneosaamista. Tutustumme eri ammatteihin esim. vierailujen muodossa. Yhteisöllisyys on osa toimintaamme. Järjestämme yhteisiä lauluhetkiä, koko talon vappu- ja juhannusjuhlia ja esityksiä kaikille.

Kannustamme tunteiden ilmaisuun, niiden sanoittamiseen ja nimeämiseen. Tässä tukena on mm. Mini Verso-menetelmä, jonka avulla harjoitellaan mm. riitojen sovittelua, tunteiden tunnistamista ja nimeämistä sekä kaverin tunteiden tunnistamista. Toimintaamme ohjaa positiivinen pedagogiikka, jonka avulla harjoitellaan esimerkiksi omien ja ryhmäläisten vahvuuksien tunnistamista ja nimeämistä. Harjoittelemme lasten kanssa kunnioittamaan ja arvostamaan erilaisuutta. Lasten aloitteista pohdimme, että on olemassa erilaisia sukupuolia ja perhekokonaisuuksia. Moninaisuuden ymmärtäminen ja arvostus sekä sukupuolisensitiivisyys ohjaavat toimintaamme. Kaikki ihmiset ovat arvokkaita.

MITÄ TAVOITELLAAN?	MITEN TOIMITAAN?
Eettinen ajattelu: Tuetaan ja vahvistetaan eettisen ajattelun taitojen kehittymistä. Tuetaan ja vahvistetaan lasten käsitystä, että ihmiset ovat erilaisia, mutta samanarvoisia.	• Tunnistetaan ja nimetään tunteita • Arvostetaan erilaisuutta • Tuetaan ystävyyssuhteiden solmimista • Harjoitellaan ristiriitatilanteiden ratkaisemista rakentavasti, miniverso- menetelmää hyödyntäen • Pohditaan oikean ja väärän eroa • Pohditaan ilon ja surun aiheita
Katsomuskasvatus: Tuetaan ja vahvistetaan keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan. Tuetaan ja vahvistetaan lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehitystä	• Tutustutaan juhlaperinteisiin, -leikkeihin ja -lauluihin • Hyödynnetään eri sukupolvien välistä yhteistyötä, esim. isovanhempien vierailut • Pohditaan yhdessä lasta askarruttavia ajankohtaisia asioita • Pohditaan yhdessä tulevaisuutta
Mediakasvatus: Tuetaan ja vahvistetaan lapsen kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä	• Tutustutaan erilaisiin medioihin • Käsitellään medioissa esillä olevia teemoja lasten ikä- ja kehitystaso huomioiden • Kokeillaan mediantuottamista leikinomaisesti turvallisessa ympäristössä • Hyödynnetään lasten mediaa toiminnan inspiraationa: esim. lastenohjelmat ja -pelit • Pohditaan faktan ja fiktion eroa

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös ympäristökasvatusta ja teknologiakasvatusta. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelunsa eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohittamisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikunta-leikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien

käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 4.5

Tutkin ja toimin ympäristössämme

Hyödynnämme oppimisympäristöjamme kaikenlaiseen tutkimiseen ja matemaattisten ajattelun kehittymiseen arjen toiminnan yhteydessä, esimerkiksi muotojen ja sijaintien tutkimiseen, laskeamiseen ja lajitteluun. Huomioimme lapsilta lähtevät kiinnostuksen kohteet ja toiveet toimintaa suunnitellessamme. Esimerkiksi jos lapset ovat kiinnostuneita kotieläimistä haemme siitä tietoa kirjastosta, leikimme kotieläinleikkejä, jumppaamme kotieläinaiheisia jumppia ja pukeudumme roolivaatteisiin.

Keskustelemme lasten kanssa materiaalien arvostamisesta ja kierrätämme, sekä harjoittelemme muutoin kestävä ja ekologinen toimintatapa. Pohdimme myös henkisen pääoman arvostamista materiaalin sijaan – kumpi on arvokkaampi; uusi lelu vai pysyvä ystävä?

Hyödynnämme lähiluontoa sekä kulttuurinähtävyyksiä retkeillessämme niin suunnitellusti kuin spontaanistikin (esim. Sotkuman kota, kirkonkylällä Museomäki). Havainnoimme luonnonilmiöitä vuodenaikojen mukaan. Hyödynnämme lähiluontoa myös materiaalien hankinnassa, muistaen luonnon kunnioituksen, arvostuksen ja jokamiehen oikeudet. Luonto tuo myös mielellemme hyvinvointia ja toimii meille myös rauhoittumisen ja rentoutumisen paikkana.

Maaseutu on meillä lähellä ja se tarjoaa aiheen keskusteluille niin eläimistä kuin elinkeinosta, kehittyvästä teknologiasta, ympäristön arvostamisesta, luonnonsuojelusta kuin lähiruuasta.

Lapsille annetaan mahdollisuus kuvata arkea, tutkia ottamiaan kuvia ja keskustella niistä. Samalla lapsilla kehittyvät ongelmanratkaisutaidot liittyen mm. teknologisiin pulmiin.

MITÄ TAVOITELLAAN?	MITEN TOIMITAAN?
Matemaattisen ajattelun taidot: Tuetaan ja vahvistetaan matemaattisen ajattelun kehittymistä. Tarjotaan matemaattisen ajattelun haasteita lapsille.	• Matemaattisten käsitteiden harjoittelua peleissä, leikeissä sekä arjen tilanteissa eri aisteja käyttäen esim. mittaaminen, lukumäärä, lukusana-numeromerkitys, sijainti- ja suhderekäsitteet • Mittaamisen harjoittelua omalla keholla ja eri välineillä • Tutkitaan eri muotoja esim. legoleikeissä, askarteluissa • Luokitellaan ja vertaillaan erilaisia asioita arjen tilanteissa: pitkä-lyhyt, painava-kevyt
Ympäristökasvatus: Tuetaan ja vahvistetaan lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjataan kohti kestäväää elämäntapaa.	• Retkeillään luonnossa ja lähiympäristössä • Havainnoidaan luonnon ilmiöitä eri aistein, eri vuodenaikoina • Harjoitellaan kunnioittamaan luontoa, kasveja ja eläimiä • Harjoitellaan kierrättämistä • Hyödynnetään luonnon- ja kierrätysmateriaaleja toiminnassa
Teknologiakasvatus: Tuetaan ja kannustetaan lapsia tutustumaan tutkiviin ja kokeileviin työtapoihin.	• Ohjataan lapsia havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja • Harjoitellaan tutkimista ja tarkastelua • Tutustutaan teknologiaan esim. rakenteluleikkien avulla, pohditaan ja etsitään vastauksia yhdessä

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia liikkumaan monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen

omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvuun, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiiressä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisestä kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoisista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuk-

sessä harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 4.5

Kasvan, liikun ja kehityn

Polvijärvellä on hyvät ja monipuoliset tilat liikuntaan ja paljon materiaalia monenlaisen liikunnallisen toiminnan järjestämiseen. Mahdollistamme päivittäisen omaehtoisen arkiliikunnan ja liikunta-materiaalien saatavuuden ryhmiin. Kannustamme lapsia yrittämään ja näemme mahdollisuuksia ainaisten vaarojen sijaan, elämyksellistä työtettä hyödyntäen. Hyödynnämme lähiliikuntapaikkoja sekä lähiluontoa vuodenaikojen mukaan – hiihtoladut, luistelu, lumikenkäily, hankiaiset, kevät- ja syysretket, uimaranta, makkaranpaisto kodalla.

Keskustelemme lasten kanssa levon, ruokailun ja hyvän hygienian merkityksestä ja niiden tärkeydestä. Ruokailu on kiireetön vuorovaikutteinen hetki ja oppimistilanne. Kannustamme lapsia maitamaan eri ruokia ja opetlemme annostelevaan ruokaa itse aikuisen tuella. Tutustumme ruokiin kaikilla aisteilla ja myös eri maiden ruokakulttuuriin. Pohdimme maaseudun läheisyyttä, lähiruokaa ja terveellistä ruokaa myös ruokaillessamme.

MITÄ TAVOITELLAAN?	MITEN TOIMITAAN?
Liikkumisen taidot: Tukea ja vahvistaa lasten monipuolista liikkumista ja tarjota liikkumisen iloa. Tukea ja vahvistaa lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja.	• Monipuolinen ja riittävä liikunta päivittäin, sisällä ja ulkona • Erilaiset liikunta- ja pihaleikit • Satu- ja musiikkiliikunta • Liikkumista omaehtoisesti ja ohjatusti • Painotetaan liikkumisen iloa
Ruokakasvatus: Tuetaan ja vahvistetaan myönteistä suhtautumista ruokaan sekä syömiseen. Tuetaan ja vahvistetaan monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia.	• Tutustutaan erilaisiin ruokiin eri aistien avulla • Opetellaan ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisessä kulttuuria • Huomioidaan eri kulttuurien ruokailuun liittyvät tavat ja tottumukset
Terveys ja turvallisuus: Tuetaan ja vahvistetaan lasten valmiuksia huolehtia terveydestä ja henkilökohtaisesta hygieniasta. Vahvistetaan ja tuetaan lasten turvallisuuteen liittyvää oppimista varhaiskasvatuksen arjen tilanteissa.	• Pohditaan yhdessä liikkumisen, levon ja ihmissuhteiden merkitystä hyvinvointiin ja terveyteen • Harjoitellaan liikkumista eri oppimisympäristöissä ja myös lähiliikenteessä • Harjoitellaan ristiriitatilanteiden ratkomista, tunne- ja vuorovaikutustaitoja
Varhaiskasvatuksessa huomioidaan Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen ravintosuositukset sekä Opetus- ja kulttuuriministeriön Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset.	

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romani-kielellä.⁹⁹ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilös-tön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä ruotsia että suomea. Näi-den kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identi-teettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹⁰⁰. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteis-työtä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kol-mesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identi-teettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja roma-niyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua

⁹⁹ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

¹⁰⁰ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti vieraskielisten ja monikielisten lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväri. Kielen ymmärtäminen- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksikielisen ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molempipuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen

herkkyyskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan mo-

lempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteeseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikyllyn kaltaisia.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 4.6

Polvijärvellä on vähän eri kieli- ja kulttuuriryhmiin kuuluvia tai kaksikielisiä lapsia. Ne lapset, joiden äidinkieli on muu kuin suomi, saavat mahdollisuuden oppia suomen kieltä ja kulttuuria jatkuvassa vuorovaikutuksessa kaikissa arjen kasvatus- ja opetustilanteissa.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan seuraavia pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet. Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja sisältöjä eri toimintamuodoissa voidaan täsmentää paikallisissa suunnitelmissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan ja tarkennetaan

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita

- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹⁰¹. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹⁰² on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁰² Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰⁴.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰⁵. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰⁶-varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁷.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁸. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁹. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoai-kaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁰⁶ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

konsultoinnissa¹¹⁰. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹¹¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹¹², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 5.1

Polvijärven varhaiskasvatuksessa toimitaan inklusiivisten periaatteiden mukaisesti

Lapsi on ensisijaisesti ryhmän jäsen ja kaikki tukitoimet tuodaan lapsen normaaliin toimintaympäristöön. Toiminta järjestetään niin, että kaikki lapset voivat olla muiden lasten joukossa. Kaikessa tukemisessa tavoitteena on, että lapsi pystyy toiminaan oman yhteisönsä tasa-arvoisena jäsenenä. Yksilöllinen huomioiminen ja tukeminen ovat normaalia toimintaa eikä erillinen toimenpide tuentarpeessa oleville lapsille.

Kolmitasoisien tuen yleiseen tukeen kuuluu vahva ja laadukas pedagoginen osaaminen, kasvatuksen ja opetuksen tietoinen tehostaminen sekä suunnitelmallinen ja päivittäinen toiminnan arviointi ja muokkaus lasten tarpeiden mukaisesti. Osana varhaiskasvatuksen tukitoimia lapsen fyysistä-, psyykkistä- ja pedagogista ympäristöä mukautetaan lapselle sopivaksi. Tuen tasoilla liikutaan joustavasti ja siirtymävaiheissa tuen porrasta arvioidaan aina yksilöllisesti. Tukitoimia suunnitellessa pohditaan aina mihin tukea kohdennetaan. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on auttaa lasta olemaan yhteisön tasa-arvoinen jäsen.

Polvijärvellä jokainen lapsi aloittaa varhaiskasvatuksen siinä yksikössä, johon menisi muutenkin ilman mahdollista todettua tuen tarvetta. Tämän takia kunnassa ei ole erillisiä erityisryhmiä tai integroitua pienryhmiä.

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tuen arvioinnin ja tukitoimien suunnittelun prosessiin aina, kun on kyseessä tehostettu ja erityinen tuki. Hän on mukana myös silloin, kun arvioidaan yleisen tuen riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu myös perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin, kun arvioidaan yleisen tuen riittävyyttä. Muuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan työ perhepäivähoidossa painottuu konsultaatioon.

Lapsi- tai ryhmäavustajan tarve määritellään aina tapauskohtaisesti tuen tarpeen arviointiin perustuen.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹⁴

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹⁵ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹⁶

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisen puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁸. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁹.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 5.2

Lapsen ja huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Kaikkien huoltajien kanssa keskustellaan varhaiskasvatuksessa käytettävistä tuen eri muodoista jo varhaiskasvatuksen aloitusvaiheessa. Huoltajia kannustetaan ottamaan huolet puheeksi heti, jos he havaitsevat lapsella tarvetta tuen järjestämiseen. On tärkeää, että huoltajat ovat tietoisia varhaiskasvatuksen erityisopettajan tarjoamasta tuesta ja toiminnasta sekä muista tarjolla olevista tukipalveluista.

Tuesta keskustellessa korostetaan lapsen vahvuuksia ja sitä, kuinka vahvuudet voidaan huomioida tukea järjestettäessä. Yhteistyö on luottamuksellista ja lasta sekä huoltajaa kunnioittavaa.

Monialainen yhteistyö

Polvijärvellä tehdään lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvää yhteistyötä pääasiassa Siun Soten - sosiaali- ja terveystalouden kanssa. Tärkeimmät yhteistyötahot ovat lastenneuvola, lapsiperheiden palvelut (läntinen alue), erikoissairaanhoido sekä erilaiset terapiapalvelut. Terapiapalveluissa yhteistyötahoina ovat myös yksityiset palveluntuottajat. Lapsen tarvitsemaa monialaista tukea järjestetään mahdollisuuksien mukaan varhaiskasvatuspäivän yhteyteen.

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹¹⁸ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

Monialaisen yhteistyön toimivuus edellyttää mm. käytännön järjestelyistä sopimista liittyen yhteydenpitoon ja konsultointiin eri toimijoiden välillä. Henkilöstöllä ja huoltajilla on mahdollisuus ottaa matalalla kynnyksellä yhteyttä palvelutarpeen arviointitiimiin (patatiimiin), joka on osa lapsiperheiden palveluita.

Yhteistyöpalavereihin, joissa käsitellään lasten asioita, osallistuu lapsen tuen järjestämisen kannalta tarpeelliset yhteistyötahot. Palaverin koollekutsujina toimivat yleensä varhaiskasvatuksen tai sosiaali- ja terveysalan asiantuntijat, mutta myös huoltajat voivat tehdä aloitteen. Verkostopalaverissa sovitaan, kuinka lapsen tuki käytännössä järjestetään, kunkin toimijan vastuualueet sekä tuen toteutumisen seurannan ja arvioinnin käytännöt. Lasten asioita käsitellään verkostoyhteistyössä aina ainoastaan huoltajien luvalla.

Jos lapsi viettää pidempiä aikoja sairaalassa, sovitaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisesta yhteistyössä osaston henkilökunnan, perheen ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa.

Kotiin annettavat varhaiskasvatuspalvelut vaikeasti sairaan lapsen kohdalla suunnitellaan aina tapauskohtaisesti.

Pidennetty oppivelvollisuus tarkoittaa aina myös erityistä tukea ja siihen liittyvät käytännöt on kuvattu tarkkaan Joensuun seudun esiopetussuunnitelmassa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa prosessin etenemisestä.

Yhteistyökäytännöt siirtymävaiheissa varhaiskasvatuksen sisällä

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatusryhmästä tai -yksiköstä toiseen joko kunnan sisällä tai toiseen kuntaan, on tärkeää siirtää kaikki tuen järjestämisen kannalta olennainen tieto. Kunnan sisällä Daisyn kirjattu lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirtyy automaattisesti. Toiseen kuntaan siirryttäessä tulostetaan em. suunnitelma Daisystä, lähetetään se joko kirjepostina tai salattuna sähköpostina uuteen varhaiskasvatusyksikköön. Tulostettu lapsivasu voidaan antaa myös huoltajien toimittavaksi.

Yleisen tuen osalta tiedonsiirtoon riittää yleensä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toimittaminen. Tehostetun ja erityisen tuen osalta on tarpeen järjestää tiedonsiirtopalaveri joko lähi- tai etä-tapaamisena.

Yhteistyökäytännöt siirryttäessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen kunnan sisällä toimitaan seuraavasti:

- Huoltajat ilmoittavat lapsensa esiopetukseen sekä täydentävään varhaiskasvatukseen alkuvuodesta.
- Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen opettajat käyvät alkuvuodesta alustavaa tiedonsiirtoa lasten tuen tarpeista. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii koollekutsujana.

- Huhti-toukokuussa järjestetään tehostetussa ja erityisessä tuessa olevien lasten yksilöllisiä tiedonsiirtopalavereita, joihin osallistuu huoltajien lisäksi ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja tulevan esiopetusryhmän opettaja/opettajat. Nämä palaverit ovat samalla vasun arviointipalavereja. Tarvittaessa niihin osallistuu myös lapsen kanssa työskenteleviä muita ammattilaisia esim. terapeutteja. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii koollekutsujana.
- Esiopetukseen tutustuminen järjestetään toukokuussa. Tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa tutustumiskäyntejä voidaan tehdä useammin (tarvittaessa myös yleisen tuen tasolla).
- Keväällä huoltajat saavat tiedotteen esiopetuskäytäntöihin liittyen.
- Daisyyn kirjattu lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirtyy automaattisesti esiopetusryhmään. Jos lapsesta on asiantuntijalausuntoja, niistä viimeisimmät toimitetaan huoltajan luvalla esiopettajalle. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimittaa asiakirjat.
- Huoltajille järjestetään vanhempainilta esiopetuksen alettua alkusyksystä.

Vasut on tulostettava ja arkistoitava aina, kun avataan uusi vasu ja kun lapsi siirtyy toiseen kuntaan.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹²⁰ ja tuen muodot¹²¹ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹²². Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹²² Varhaiskasvatuslaki 15 c §

- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoiton henkilöstön mitoituksessa¹²³.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²⁴.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden monaistumista.

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²⁵. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁶.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁷.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁸. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana.

¹²⁵ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁹. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

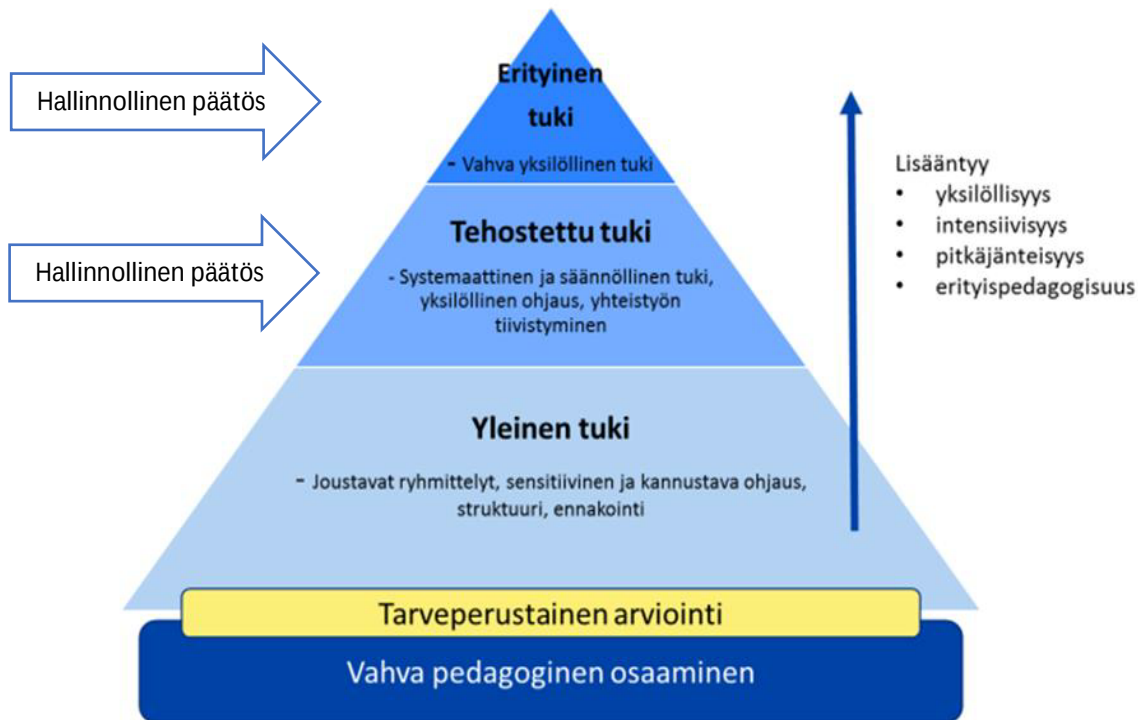
Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

¹²⁹ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

Kolmiportainen tuki

Yleinen tuki

Laadukas yleinen tuki varhaiskasvatuksessa on pedagogiikan tietoista tehostamista, suunnitelmallista päivittäisen ympäristön sekä toiminnan arviointia ja muokkaamista lasten tarpeiden mukaisesti.

Varhainen puuttuminen perustuu lapsiryhmien jatkuvaan havainnointiin ja avoimeen keskusteluun huoltajien kanssa. Mahdolliset ryhmää tai lasta koskevat huolet otetaan puheeksi heti niiden herättyä varhaisessa vaiheessa huoltajien sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Tiimipalaverissa käydään keskustelua ryhmästä nousevista lasten tuen tarpeista, yhdessä sovituista toimintatavoista ja toiminnan arvioinnista. Käyttäytymisen pulmiin tartutaan yhteistyössä huoltajien kanssa, niihin etsitään ratkaisuja positiivisen vuorovaikutuksen kautta.

Tuki kohdennetaan vahvasti lapsen toimintaympäristöön, joka on lapsen arki varhaiskasvatuksessa. Toimintakulttuuria ja vuorovaikutusta muokkaamalla ja kehittämällä parannetaan lasten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Positiivinen pedagogiikka on keskeisin työväline. Jotta tukea voi antaa lapsilähtöisesti, tulee kasvattajan olla tietoinen omista kokemuksistaan, arvoistaan ja asenteistaan.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksen opettaja käynnistää prosessin tehostetun tuen järjestämisestä. Tehostetun tuen aloittaminen perustuu aina tuen arviointiin, joka on tehty yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan, huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muiden ryhmän työntekijöiden kanssa. Arviointi kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsi osallistuu suunnitelman laadintaan ikä- ja kehitystaso huomioiden.

Varhaiskasvatuspäällikkö tekee hallinnollisen päätöksen tehostetun tuen aloittamisesta. Tätä edeltää huoltajan kuuleminen. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ohjaa ja konsultoi tehostetun tuen aloittamista. Tukitoimien ja suunnitelman arviointi tehdään yhteistyössä huoltajien ja tarvittaessa eri asiantuntijoiden kanssa.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja käynnistää prosessin erityisen tuen järjestämisestä. Erityisen tuen aloittaminen perustuu aina tuen arviointiin, joka on tehty yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan, huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muiden ryhmän työntekijöiden kanssa. Arviointi kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsi osallistuu suunnitelman laadintaan ikä- ja kehitystaso huomioiden.

Varhaiskasvatuspäällikkö tekee hallinnollisen päätöksen erityisen tuen aloittamisesta. Tätä edeltää huoltajan kuuleminen. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ohjaa ja konsultoi erityisen tuen aloittamista. Tukitoimien ja suunnitelman arviointi tehdään yhteistyössä huoltajien ja tarvittaessa eri asiantuntijoiden kanssa.

Tuen muodot

PEDAGOGISIA TUKITOIMIA
• Vuorovaikutussuhde lapseen • lämmin, aito ja läsnä oleva aikuinen • hyödynnetään toiminnassa lapsen vahvuuksia • Havainnointi ja dokumentointi (ks. luku 4.2) • seurataan aktiivisesti lapsen toimintaa erilaisin tavoin ja erilaisissa tilanteissa • Kommunikaatiota ja vuorovaikutusta tukevat menetelmät • kuvien, toimintataulujen ja kommunikaatiokansioiden käyttö • tukiviittomien käyttö • Selkeä päiväjärjestys • kuvat, säännölliset rutiinit • toiminnoilla selkeä aloitus ja lopetus • Ennakointi: huomioidaan lasten erilainen tarve ennakointiin • Toiminnan rytmittäminen ja jaksottaminen • huomioidaan lapsen vireystila

- tauotetaan työskentelyä
- Toiminnan porrastaminen siirtymätilanteissa
- Joustavat ryhmittelyt: pienryhmät, pari ja -yksilötoiminta, ajoittain vaihtelevat ryhmät
- Positiivinen pedagogiikka
 - lapsen vahvuuksien kautta toimiminen
- Motivointimenetelmiä
 - motivoidaan lasta/ryhmää erilaisin kehuin sekä palkkioin
 - annetaan välitöntä täsmäpalautetta, positiivista ja/tai rakentavaa
- Monipuoliset toimintatavat
 - suunnitellaan toimintatapoja yhdessä lasten kanssa ikä- ja kehitystaso huomioon
- Varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoiva/jaksottainen tuki
 - hyödynnetään tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan asiantuntijuutta toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa sekä arvioinnissa
- Oppimisympäristöjen muokkaus ja kehittäminen
 - pedagogiset ratkaisut oppimisympäristöissä
- Vertaisryhmän mukaan ottaminen osaksi lapsen tarvitsemaa tukea

RAKENTEELLISIA TUKITOIMIA

- Oppimisympäristöjen muokkaaminen
 - suunnitellaan lapsen sijoittuminen toiminnassa
 - poistetaan mahdollisia häiriötekijöitä lapsen lähettyviltä tai liikkumisen esteitä
- Ryhmäkoon ja ryhmien muodostamisen tarkasteleminen
- Henkilöstörakenteen ja -mitoituksen tarkasteleminen: tehostettua ja erityistä tukea saavien lasten määrä otetaan huomioon henkilöstörakenteessa ja -mitoituksessa. Henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen: koulutus
- Apuvälineiden käyttäminen: esim. kommunikointia ja vuorovaikutusta tukevat tietotekniset laitteet ja sovellukset, lelut, pelit, äänikirjat
- Mahdolliset tulkitsemis- ja avustamispalvelut
- Rakenteellisen tuen suunnittelussa ja arvioinnissa hyödynnetään seudullista työvälinettä (erillinen liite)

HOIDOLLISIA TUKITOIMIA

- Terveystenhoidolliset toimet, esim. pitkäaikaissairauksiin liittyvä hoito ja lääkitys (mm. diabetes, astma)
- Liikkumiseen ja fyysiseen kuntoutukseen liittyvät avustamisen tarpeet, esim. pyörätuoli, seisomateline

- Yhteistyö huoltajien ja terveystoimen asiantuntijoiden kanssa: mm. lääkehoitosuunnitelman laatiminen, hoitotoimenpiteiden, lääkkeen annon ja apuvälineiden käytön opastus

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹³⁰. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹³¹.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveystoimaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 5.4

Tuen tarpeen arviointi

Tuen tarpeen arvioinnin tarkoitus on peilata, onko pedagogiikalle ja toiminnalle asetetut tavoitteet saavutettu. Arviointi edellyttää tiedon keruuta, analysointia ja tulkintaa. Se tarkoittaa myös henkilöstön tekemää itsearviointia, itsereflektiota ja tiimin toiminnan arviointia. Arviointi on edellytys laadukkaalle, tavoitteelliselle ja suunnitelmalliselle pedagogiikalle. Arvioinnissa käytetään kaikilla tuen tasoilla seudullista tuen tarpeen arvioinnin –lomaketta (Tupu –lomake).

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

	PEDAGOGISEN PROSESSIN VAIHE
1	TUEN TARPEEN HAVAITSEMINEN
2	TUEN VÄLITÖN ALOITTAMINEN
3	TUEN TARPEIDEN, VAHVUUKSIEN JA KIINNOSTUKSEN KOHTEIDEN KARTOITTAMINEN SUUNNITELMAN POHJAKSI
4	SUUNNITELMAN KIRJAAMINEN YHTEISTEN KESKUSTELUIDEN JÄLKEEN
5	SUUNNITELMAAN TUTUSTUMINEN JA SITOUTUMINEN, KOSKIEN KOKO TIIMIÄ
6	TUEN JÄRJESTELMÄLLINEN TOTEUTTAMINEN
7	TUEN TOIMIVUUDEN JATKUVA ARVIOINTI
8	SUUNNITELMAN MUOKKAAMINEN JA PÄIVITTÄMINEN HAVAINTOJEN POHJALTA
9	TUEN TARPEEN UUELLEENARVIOINTI SÄÄNNÖLLISESTI
10	SUUNNITELMAN KIRJALLINEN PÄIVITTÄMINEN
11	PÄIVITETTYJEN TUKITOIMIEN KATKEAMATON JATKAMINEN

1) Tuen tarpeen arviointi alkaa tuen tarpeen havaitsemisesta. Lapsia havainnoidaan aktiivisesti ja tuen tarpeisiin kiinnitetään huomiota mahdollisimman varhain. Huoltajien kanssa keskustellaan heti, kun tuen tarve ilmenee.

2) Tuki aloitetaan välittömästi tuen tarpeen ilmettyä.

3) Lapsen tuen suunnittelun pohjalle tehdään kartoitusta lapsen tuen tarpeista, vahvuuksista ja kiinnostuksenkohteista yhteistyössä huoltajien ja erityisopettajan kanssa.

4) Tuen suunnitelma kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan yhdessä käydyn keskustelun pohjalta. Varhaiskasvatuksen opettaja/erityisopettaja on päävastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta. Myös lapsen ja huoltajien näkökulmat kirjataan.

- 5) Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa, että lapsiryhmässä käydään keskustelu, jossa jokainen lapsen kanssa työskentelevä perehtyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattuihin asioihin ja sitoutuu toimimaan yhdessä sovittujen periaatteiden, toimintatapojen ja menetelmien mukaisesti.
- 6) Koko ryhmän henkilöstö tukee lasta systemaattisesti sovittujen toimintatapojen mukaisesti kaikissa arjen tilanteissa.
- 7) Tuen toimivuutta havainnoidaan, dokumentoidaan ja arvioidaan jatkuvasti arjen tilanteissa. Lapsen näkökulmaa tuen toimivuudesta selvittää lapselta itseltään ja huoltajien kanssa keskustellaan asiasta.
- 8) Havaintojen pohjalta tuen suunnitelmaan tehdään tarvittaessa pieniä muokkauksia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee pysyä ajan tasalla muuttuneista toimintatavoista ja sitä päivitetään tarvittaessa myös keskusteluiden välillä.
- 9) Havainnointia ja dokumentointia jatketaan koko ajan, jotta muutokset lapsen tuen tarpeissa tulevat näkyviksi. Jokaisen lapsen kanssa työskentelevän on tunnettava lapsen ajantasaiset tuen tarpeet, jotta suunnitelmaa voidaan päivittää.
- 10) Kirjallista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään ja arvioidaan kaksi kertaa vuodessa ja aina tuen muuttuessa. Varhaiskasvatuksen opettaja/erityisopettaja vastaa palaverin koollekutsumisesta.
- 11) Lapsen tukitoimia jatketaan niin kauan, kuin tuen tarve sitä edellyttää tai kun lapsi siirtyy esiopetukseen.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹³². Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹³³. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee il-

¹³² Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

metä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³⁴

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³⁵. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoittamiseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

¹³⁴ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³⁶.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 5.5

Kysymyksiä vasukeskustelujen tueksi tiimissä ja huoltajien kanssa:

- ✓ Mitä olemme sopineet edellisellä kerralla?
- ✓ Ovatko sopimamme asiat toteutuneet? Jos eivät niin miksi?
- ✓ Millaisia muokkauksia olemme tehneet sovittuihin toimintatapoihin?
- ✓ Onko sovittuja tavoitteita saavutettu vai ovatko ne edelleen ajankohtaisia?
- ✓ Ovatko sovitut tavoitteet ja menetelmät olleet toimivia?
- ✓ Mitä sovitusta olisi hyvä muuttaa ja miksi?
- ✓ Mikä säilyy ennallaan?

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen ja arvioinnin vastuut

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan ja arviointiin aina silloin, kun kyseessä on tehostettu ja erityinen tuki. Kun henkilöstöllä herää huoli lapsen kasvuun, kehitykseen tai oppimiseen liittyen, toivotaan heitä ottamaan asia heti puheeksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Jos huoltajat toimittavat ryhmään lapseen liittyviä asiakirjoja, tulee nämä toimittaa myös varhaiskasvatuksen erityisopettajalle. Myös tieto lasten terapiasta tulee ilmoittaa varhaiskasvatuksen erityisopettajalle.

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 35

Tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallinnollisten päätösten jälkeen varhaiskasvatuksen erityisopettaja päivittää vasun siltä osin. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on koollekutsujana tehostetun ja erityisen tuen lasten palaverissa.

Kaikilla tuen tasoilla lapsen osallistuminen vasun laadintaan ja arviointiin huomioidaan ikä- ja kehitystaso huomioiden. Havainnoimalla ja kyselemällä selvitetään lapsen kiinnostuksenkohteita ja toiveita oppimisen suhteen.

Tuen tarpeen ja toteutumisen arviointi (kuvattu tarkemmin kohdassa 5.4.)

Ennen tehostetun ja erityisen tuen aloittamista tulee arvioida toteutettuja tukitoimia ja niiden vaikuttavuutta. Arvioinnissa käytetään seudullista tuen tarpeen arvioinnin –lomaketta (Tupu –lomake).

Vasuun kirjatut tuen tarpeen arviot ovat pohjana tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallinnollisille päätöksille.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁷. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁸. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁹. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹⁴⁰. Päätös on aina perusteltava¹⁴¹. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁴².

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴³.

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁸ Hallintolaki 34 §

¹³⁹ HE 148/2021 vp, s. 35

¹⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹⁴¹ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁴² HE 148/2021 vp, s. 36

¹⁴³ HE 148/2021 vp, s. 34

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴⁴.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁴⁵. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴⁶

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvuluista, kuten lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispaalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 5.6

Hallintopäätösmenttelyt tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Hallintopäätöksen tehostetun ja erityisen tuen aloittamisesta ja päättämisestä sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuspäällikkö. Päätös on joko myönteinen tai kielteinen, se on perusteltava ja siihen on liitettävä muutoksenhakuohje.

Yleisen tuen tasolla hallinnollinen päätös tehdään mm. silloin, jos lapsi tarvitsee säännöllisesti erityisiä tukipalveluja esim. apuvälinettä liikkumiseensa tai kommunikointiin.

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁴⁶ HE 148/2021 vp, s. 30

Jos lapsella on lausunto ja siinä mainitaan esim. avustajatarve, tulee päätöksessä perustella, miksi ei toimita lausunnon mukaisesti. Riittävät tukitoimet voidaan turvata mm. ryhmän lapsimäärää pienentämällä tai henkilöstöresurssia lisäämällä.

Päätösten valmisteluun kuuluu tuen tarpeiden kartoittaminen sekä yleisessä tuessa toteutettujen tukitoimien vaikuttavuuden arviointi. Tässä käytetään seudullista tukitoimien arviointilomaketta (Tupu-lomake). Arviointien laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai erityisopettaja. Arvioinnissa kuullaan myös huoltajia ja tarvittaessa sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoita. Arvioinnit kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja ne ovat pohjana tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallinnollisille päätöksille.

Ennen päätöksen tekemistä on järjestettävä huoltajan tai muun laillisen edustajan kuuleminen. Käytännössä tämä tapahtuu esim. palaverissa, jossa huoltajille esitellään tehdyt tuen tarpeiden ja toteutettujen tukitoimien vaikuttavuuden arvioinnit. Kuulemisen päivämäärä ja huoltajien kommentit kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Päätös pannaan täytäntöön heti ja se on voimassa toistaiseksi, vaikka huoltaja hakisikin päätökseen muutosta tai sen kumoamista.

Avustamispalvelut lapselle järjestetään yleensä kunnan varhaiskasvatuspalveluihin kuuluvana palveluna. Lapsen tarvitsemat tulkitsemispalvelut järjestetään tapauskohtaisesti, samoin kuin huoltajille tarjottava tulkkauspalvelu esim. palaverissa. Lapsi saa mahdollisesti tarvitsemansa apuvälineet yleensä Siun Soten apuvälineyksikön kautta.

5.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämisen käytännöt päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa

- toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen
- tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).

Yleinen tuki

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.

Tehostettu tuki

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.

Erityinen tuki

- erityisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten kohdalla lapsen ohjautuminen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ja monialainen yhteistyö prosessissa
- yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.

Varhaiskasvatuslaissa säädetyt tuen muodot

- tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat

- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁷ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁸. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvoinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴⁹. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁵⁰. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁵¹.

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁹ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa päätetään ja kuvataan, miten

- varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa
- lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväko-deissa ja perhepäivähoidossa
- lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa
- arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä
- arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

POLVIJÄRVEN TÄSMENNYKSET 7

Polvijärven varhaiskasvatusta arvioidaan ja kehitetään valtakunnallisella, paikallisella ja pedagogisen toiminnan tasoilla varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin ja suositusten mukaisesti (KARVI). Arviointi ja kehittäminen perustuvat varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin sekä paikallisiin suunnitelmiin, joita ovat mm. hyvinvointisuunnitelma, varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen vuosisuunnitelma sekä kiusaamisen ja häirinnän ennaltaehkäisyn suunnitelma.

Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen valtakunnallisesta yksilötasoon

Valtakunnallinen taso	Kuntataso	Yksikkötaso	Ryhmätaso	Yksilötaso
-----------------------	-----------	-------------	-----------	------------

Valtakunnallinen taso

Valtakunnallisen tason arvioinnista vastaavat opetushallitus ja Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi.

Kuntataso

Kuntatason arvioinnissa kiinnitetään huomiota

- kuntastrategian tavoitteiden toteutumiseen ja kuntakohtaisiin kehittämiskohteisiin
- talousarvion ja sen tavoitteiden toteutumiseen
- arviointimallin kuntatasolle sijoittuviin indikaattoreihin

Kunnan varhaiskasvatuksen arvioinnista ja kehittämisestä vastaa varhaiskasvatuspäällikkö, joka yhdessä henkilöstön kanssa suunnittelee toimintavuosittain itsearviointeihin, ulkoisiin arviointeihin ja tutkimustietoon pohjautuen, kuntastrategiaa tukevat kehittämiskohteet sekä toimenpiteet, jotka kirjataan vuosisuunnitelmaan kehittämiskohteina. Arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen tuottamia arviointityökaluja. Huoltajat ja yhteistyötahot osallistetaan arviointiin erilaisin kyselyin.

Yksikkötaso

Yksikkötason arvioinnissa kiinnitetään huomiota

- kuntatasolla sovittuihin pedagogisiin kehittämiskohteisiin
- yksikkökohtaisiin painotuksiin
- arviointimallin yksikkötasolle sijoittuviin indikaattoreihin

Yksikkötason arvioinnoista ja kehittämisestä vastaa varhaiskasvatuspäällikkö yhdessä henkilöstön kanssa. Huoltajia ja lapsia osallistetaan arviointiin mm. erilaisin kyselyin, haastatteluin ja toiminnallisilla menetelmin. Toimintaa kehitetään arvioinnin perusteella.

Ryhmätaso

Jokainen varhaiskasvatusryhmä laatii toimintakausittain ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman (ryhmävasun), johon asetetaan ryhmäkohtaisia tavoitteita ja kirjataan pedagogiset toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteet määräytyvät ryhmän lasten yksilöllisten varhaiskasvatussuunnitelmien tavoitteiden pohjalta. Se on erinomainen työkalu toteuttaa laadukasta ja koko ryhmän lasten tarpeita vastaavaa pedagogista toimintaa.

Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen edellyttää lapsiryhmän sekä varhaiskasvatuksen henkilöstön pedagogisen toiminnan havainnointia, jotta löydetään jokaiselle ryhmälle kohdennetut vahvuudet ja kehittämisen paikat. Alkuarvioinnin ja keskustelun avulla saadaan suuntaviivoja ryhmävasun laatimiseen, niin että se palvelee parhaiten juuri kyseistä ryhmää. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden arviointia tehdään päivittäisessä pedagogisessa toiminnassa ja sitä kehitetään toimintavuoden aikana. Systemaattisella arvioinnilla pystytään parantamaan varhaiskasvatuksemme pedagogista toimintaa ja sitä kautta tukemaan paremmin jokaisen lapsen kasvua, kehitystä hyvinvointia sekä oppimista.

Lasten sekä huoltajien osallistaminen ryhmän pedagogisen toiminnan arviointiin on ensisijaisen tärkeää. Kiinnitämme huomiota siihen, että käyttämämme arviointimenetelmät ovat monipuolisia, jotta kaikkien osallisuus toteutuu. Henkilöstö huomioi pedagogisen toiminnan kehittämisessä lapsilta ja perheiltä esiin nousseet kehittämisideat ja tarpeet. Tällä luodaan luottamuksellista ja arvostavaa toimintakulttuuria perheiden ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välille, kun Lapset ja perheet kokevat tulevaisuutensa kuulluksi ja heidän tarpeisiinsa vastataan. Arvioimme ja kehitämme ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa yhdessä varhaiskasvatuksen tiimin kanssa. Laadukkaan pedagogisen toiminnan toteutumisen vastuu on ryhmässä varhaiskasvatuksen opettajalla ja perhepäivähoitajalla oman ryhmänsä osalta.

Varhaiskasvatuspäällikkö tukee ryhmävasujen laatimista ja arviointia, ja tavoitteiden toteutumista käydään läpi hänen kanssaan.

Yksilötaso

Yksittäisen lapsen tasolla arviointi keskittyy lapsen oman varhaiskasvatussuunnitelman arviointiin. Arvioinnin keskiössä on toimintaympäristölle asetetut tavoitteet ja toimenpiteet, joilla niihin pyritään. Yksilötason arvioinnista vastaa lapsen varhaiskasvatuksenopettaja, tarvittaessa yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Arviointiin osallistuu myös lapsen varhaiskasvatusryhmän muu henkilöstö ja lapsen huoltajat sekä mahdolliset yhteistyötahot esim. terapeutit.

Arviointi on jatkuvaa, prosessinomaista ja kokonaisvaltaista. Sen keskeisiä keinoja ovat reflektointi, pedagoginen dokumentointi sekä asetettujen tavoitteiden saavuttamisen arviointi. Vaikka toimintakauden eri vaiheissa keskiöön nousevat eri asiat (katso kuvio alla), on arviointi jatkuvaa kehittämistä, jossa asetettuihin tavoitteisiin ja toteutuneisiin suunnitelmiin palataan aina uudestaan. Yksilötason arviointia on kuvattu tarkemmin luvussa 5.4.

Tulosten julkaiseminen

Eri tasoilla tapahtuvan arvioinnin tuloksia julkaistaan mm. kunnan talousarvioiden ja toimintaker-
tomusten yhteydessä sekä varhaiskasvatuksen viestintäkanavalla Daisyssä.

Toiminnan arvioinnin ja kehittämisen vuosikello, pohjautuu OPH:n pedagogisen dokumentoinnin vuosikelloon ja KARVI:n jatkuvan kehittämisen ja arvioinnin toimintaprosessin kuvaukseen.